

DEO ANNUENTE
& ¹⁷
Consentientibus Superioribus
DE
JURE CIRCA
COLORES

Don
Farben-Recht/

SUB PRÆSIDIO

DN. CHRISTIANI THOMASII,

Phil. & J. U. D.

Domini Præceptoris sui

Summa cum observantia colendi

Ad Diem 24. April. ♂ A. O. R. M. DC. LXXXIII.

Solemniter Disputabit

HERMANN. Wißmann,

Magdeburgicus.

AUTOR

H. L. Q. C.

LIPSIÆ.

REC. Typis GABRIELIS TROGII. (9. B.)

ILLUSTRIBUS
ATQUE
GENEROSISSIMIS
DOMINIS
DN. THOMÆ DE KNESEBECK
DYNASTÆ IN TILSEN &c.
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI
ELECTORIS BRANDENBURGICI
CONSILIARIO INTIMO,
VETERIS MARCHIÆ
AC CURIÆ PROVINCIALIS, QUAE STENDALIÆ
EST, PRÆSIDI,
SERENISSIMÆ ELECTRICIS
SUPREMO AULÆ PRÆFECTO,
ET PRÆFECTURARUM SERENITATIS EJUS
CAPITANEO SUMMO.

DN. GUSTAVO ADOLPHO
DE SCHULENBURG,
DYNASTÆ IN SCHADELEBEN &c.
SERENISSIMI AC POTENTISSIMI
ELECTORIS BRANDENBURGICI
CONSILIARIO INTIMO,
CAMERÆ ELECTORALIS
IN DUCATU MAGDEBURGENSI
PRÆSIDI,
ET CAPITANEO
IN MORIZBURG AC GIBICHENSTEIN.

UT ET

DN. GEBHARDO JOHANNI
DE ALVENSLEBEN

DYNASTÆ IN ROGEZ, EICHENBARLEBEN
ET ERXLEBEN &c.

SERENISSIMI AC POTENTISSIMI
ELECTORIS BRANDENBURGICI
CONSILIARIO PROVINCIALI
IN DUCATU MAGDEBURGENSI &c.

DOMINIS PATRONIS AC PROMOTORIBUS
OPTIMIS MAXIMIS
TUM

IN TESTIMONIUM PERPETUÆ OBSERVANTIÆ
TUM

IN STUDIORUM SUORUM
ULTERIOREM COMMENDATIONEM
EXIGUAM HANC

DE JURE COLORUM
DISSERTATIONEM
OBSERVANTER CONSECRAT

HERMANNUS WISMANN.

Ad Nobil. & Cl.

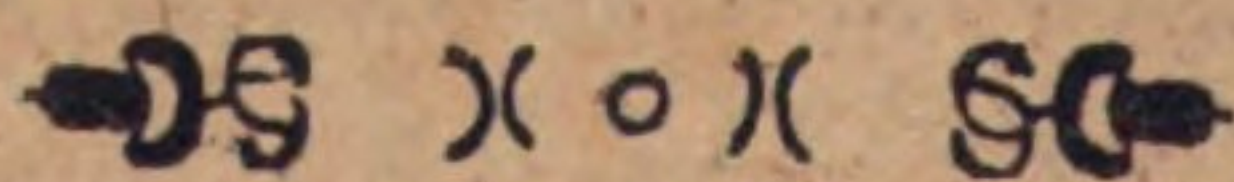
DN. RESPONDENTEM.

Fœde conspurcant fallaces
Jura colores,
Rabula dum falsis ludit ima-
ginibus.

Ast illis, WISMANNE, Tuus CO-
LOR iste nitorem
Addit, quem præfens pagina
docta tenet.

D. JACOBUS BORNIUS,

Fac. Jurid. Ordinarius & An-
tecessor Primarius.

PROOEMIUM.

CUm Patronis studiorum meorum specimen aliquod Juridicum exhibendum foret, de tali themate fui sollicitus, quod vulgare non esset, aut ubivis obvium, recordatus hac in parte Dietherri, qui in *Præfat. ad Thesaurum Practicum Besoldi* pigrorum Candidatorum signum esse, ait, vulgarem materiam eligere, eamque vulgariter ex tribus forte an *Compendiis in ea ipsa Universitate natis pertractare*, præprimis cum præter materias insignes a Dietherro d. l. tum *et in præfatione ad Besold. contin.* indicatas, plurimæ adhuc, non dicam infinitæ, supersint, ut adeo de raritate earum conquerendi non habeant opus, qui ad regendam ignaviam suam hoc prætextu utuntur. Quoniam vero simul deprehenderem, pleraque themata ita esse comparata, ut propter latum eorum ambitum integros tractatus desiderent, mihi autem propositum fuerit paucarum plagularum dissertationem elaborare, sponte elegi materiam ejusmodi, quæ sterilis primo intuitu videretur, non dubitans, quin & in ea diligens animus deprehendere posset, quod erueret. Atque commode **COLOR** incidit, qua voce, qui in disputationibus juridicis hætenus tituli loco usi sunt, illi certe eum non proprie acceperunt, sed figurate pro fictione aut prætextu. Qui vero colorem, qui visus objectum est, juridice exponeret, mihi quidem de-

A

prehende-

deprehendere licuit neminem, forte quod is ad juridicam disputationem haud aptus videretur. Cum tamen l. 6. ff. de Rei Vindic. occurreret mihi, cogitavi, me non frustra laboraturum esse, si jura, quæ circa colorem existunt, explicarem, arbitratus, hoc paucissimis chartarum foliis fieri posse. Sed fefellit tamen me mea opinio. Vix enim e sex vel septem Autoribus quaestiones huc spectantes collegeram, cum sentirem, materiam hanc, etsi primo intuitu sterilis videretur, amplissimum tamen præbere argumentum tractatui juridico molis non contemnendæ. Coactus igitur fui subsistere, & quæ brevi temporis spatio collegeram, in ordinem disputationis redigere, suæque forma donare. Excusabit igitur, ut spero, me Benevolus Lector, si non omnes controversias huc spectantes definitas aut prolixè tractatasprehenderit. Volui enim magis summarie & per indicem quasi ostendere, quomodo materia hæc tractari possit, quam prodignitate eam proponere. Sit itaque

B. C. D.

CAPUT I.

Quid sit color & quotuplex?

SUMMARIA.

Color proprie dictus §. 1. rejectis aliorum definitionibus §. 2. 3. describitur §. 4. quod sit qualitas §. 5. 6. quæ visu percipi potest §. 7. & ostenditur, descriptionem istam non competere luci, nec formæ, nec figuræ §. 8. 9. 10. competere tamen colori omni, quamvis quandoque tactu fuerit perceptus §. 11. 12. De causis colorum remissive §. 13. Color sumitur vel in sensu abstracto vel in concreto. §. 14. prædicatur etiam de substantia vel accidentaliter vel essentialiter. §. 15. & dividitur §. 16.

(1.) m

(1) in realem & apparentem §. 17. (2) in nativum §. 18. & factitium §. 19. quæ divisio applicatur etiam ad colorem accidentalem §. 20. (3) in simplicem & mixtum §. 21. (notatur Schefferus §. 22. 23.) Simplicium numerus expensa opinione Schefferi §. 25. 26. & Kircheri ostenditur esse quinarium §. 27. Mixti sunt vel principales vel secundarii §. 28. Hi sunt infiniti. Illi decem §. 29. iquamvis Schefferus novem statuatur, cui & Kircheri respondetur §. 30. 31. & Boyle §. 32. Schema colorum mixtorum principalium §. 33. (4) in humidos & siccos, (5.) in nobiliores & ignobiliores, ubi notatur Höping §. 34. Usus colorum in aliis disciplinis. Quid intelligatur per Jus colorum? §. 35.

§. I

Color sive a Calore, sive a Colendo (vide HöPING de Jure insign. c. 9. §. 3. membr. 2. n. 447. f. 650.) sive aliunde dicatur, potissimum sumitur dupliciter: improprie & proprie. Illo modo vel pro velamento causæ & prætextu, (cui acceptioni etiam favet Germanica locutio: Der Sachen ein Farbgen anstreichen) vel pro argumento probabili foras accersito pro defensione causæ per se debilis, vide JOH. GULDTE disp. inaug. de Coloribus quæst. Altorff 1657. habitatib. 3. & 4 QUINTILIAN. instit. Orat. l. 4. c. 2. p. m. 190. seq. conf. eund. l. 3. c. 8. p. m. 150. & lib. 9. c. 1. p. m. 199. Occurrit significatus ille improprie etiam in jure qua Justiniano. l. 29. ff. ad L. Jul. de adult. l. 1. §. 4. de abigeis. l. 2. C. de donat. inter vir. & uxor. l. 14. C. de SS. Eccles. l. ult. C. mandati l. 2. C. de indict. Viduit l. 76. ff. de Condit. & demonstrat. l. 19. C. de Episc. & Cleric. l. 18. ff. de minoribus. l. 3. C. qui legit. pers. stand. in judic. l. 19. C. de Calumniat. qua Canonico cap. 16. circ. med. de elect. in sexto. Neque solum color in genere metaphorice accipi consuevit, sed & idem speciebus, potissimum albo atque nigro, contingit. Nihil enim frequentius, quam ut is in bonam, hic in malam accipiatur partem, vide HöPING d. l. n. 439. f. 648. CHASSAN. Catal. glor. mundi P. 1. Confid. 38. concl. 66. p. m. 79. Sumitur etiam color improprie pro conditione vitæ seu statu, ut in illo HORATII:

Omnis Aristippum decuit color & status & res &c.

per ea, quæ eleganter adducit B. RAPPOLTUS in Comment. ad Horat. Epist. l. 1. c. 38. p. m. 793. Conf. infr. cap. 2. §. 51. Nos eo misso in præsentia agemus de proprie dicto colore, qui visus objectum est, & germanic

Sarbe dicitur, quique alias Latine, & præprimis in arte pictoria, quandoque *cera* nomine venit, quo spectat dictum *JUVENALIS Sat. 8.*

*Tota licet veteres exornent undique cera
Atria, nobilitas sola est atque unica virtus.*

Alia loca vide apud *FABRUM* in *Thesauro* voce: *Cera* sed vide tamen *infra* §. 109. Occurrit hic significatus etiam in Jure Justiniano, ut in l. 6. ff. de R. V. l. 19. §. 4. de furtis l. 1. §. 40. ff. Depositi, & aliis in textibus, de quibus suo loco.

§. 2. In tradenda *Coloris* nostri definitione mirum quantum variant Autores. *SCALIGER* subtil. exerc. 325. sect. 4. & seqq. *colorem* dicit esse *qualitatem, quæ in toto suo corpore sua specie (quæ educitur a luce) pingat aerem ad visionem faciendam, sive colorem esse, qualitatem ex elementorum qualitate luce conflata quatenus lux est.* *MARGARITA PHILOSOPH.* cap. 8. in princ. l. 10. tract. 2. *colorem* vult esse *qualitatem in extremitate corporis perspicui in corpore terminato.* Hoc est: *Colorem esse qualitatem in extremitate corporis terminati sive opaci, quæ perspicuum tangit, ita tamen, ut color quoad essentiam, non autem quoad extremitatem perspicui per inhaerentiam, sed per qualitativam contingentiam referri intelligatur.* Collegit has quatuor definitiones *HÖPPING* d. c. 9 §. 3. membr. 2. n. 448. Aliam *coloris* definitionem tradit *SCHEFFERUS* de arte pingendi §. 41 p. 155. *Colorem, inquit, esse lucis umbræque aliquam misturam, docet Aristoteles in peculiari de Coloribus opusculo.* Rursus alii *colorem* dicunt esse modificationem imaginis in missæ & receptæ. *GULDTE* d. l. §. 2. Plures dabunt forte alii.

§. 3. Ex his definitionibus eligat quicumque velit, quæ sibi placeat. Mihi enim, ut ingenue fatear, nulla ad palatum est, quoniam omnes rem in se satis notam atque cuilibet cognitam obscurant magis quam ut explicent, sum tamen definitionis bonæ scopus primarius sit, ut ex ea de re ignota aut obscura conceptum distinctum atque perspicuum acquirere possint homines. In specie vero quantum ad *Schefferi* definitionem attinet, de ea notabimus quædam commodius *infra* §. 22. Omnino autem fatendum est, *colorem* esse ex rerum physicarum genere, quarum plerasque facile a se quocunque modo discernere, & quid non sint absque meditatione dicere possumus, cum tamen essentiarum earum, & quid sint, cognitionem intellectus nostri, lapsu primævo corrupti, etiam profundissime meditantis

tantis effugiant. Agnovit id suo tempore jam Plato, qui in Timæo inter alia tradit, narrare prudentis non esse, etiamsi noverit, quo mensuræ modo singuli colores singulis misceantur, præsertim cum neque necessariam neque verisimilem de his rationem afferre ullo modo possit. *Add. KIRCHER. Mund. subterr. lib. 8. sect. 1. cap. 5. p. m. 8.* Quo pacto forte facile me excusatum iri sperare possem, si hujusmodi speculationibus ad Philosophos rejectis, ipsam rem, cujus gratia calamum suscepi, aggrederer.

§. 4. Ne tamen quod non infrequens esse videmus, de re tali disquisitionem institutam, cujus conceptum & ego ignorem, & Lector benevolus, atque ita in decidendis controversiis more Andabatarum pugna instituat, dabo coloris si non definitionem accuratam, certe descriptionem perspicuam, quæque & soli & omni colori applicari possit. Dico igitur: *Colorem esse qualitatem, quæ visu percipi potest.*

§. 5. *Qualitatem* generis loco posui, nec forte quisquam dubitavit colorem esse qualitatem. Quid autem sit qualitas? frustra a me quærit Lector benevolus, præprimis, si vulgata definitione, quod qualitas sit accidens, secundum quod aliquid dicatur quale, contentus essenolit. Neque enim scopus meus est in præsentī scholas emendare velle, aut libellos Logicos, in quibus istam definitionem deprehendere licet. Simus ergo hæcenus hoc Catone contenti.

§. 6. Abstraho etiam ab illa lite Physicorum, an color sit qualitas realis an intentionalis, seu, ut alii statum formant, an color inhæreat vel potius adhæreat corpori, quod coloratum dicitur, an verò inhæreat luci. Etenim, inquit *BOYLE Experim. de Color. part. 1. cap. 2. p. m. 12.* considerari potest color velut qualitas residens in corpore, quod dicitur colorari, lucemque hoc vel illo modo modificare, vel ut lux ipsa, quæ sic modificata ferit organum visus, adeoque sensationem istam, quam colorem vocamus, producit. Atque hanc posteriorem haberi posse ut genuinam magis, licet haud usitatiorē vocabuli coloris acceptionem plura loca dissertationis nostræ probabile reddent. Et sane lux est ipsa, quæ certo pacto vel umbris mixta vel aliis modis turbata oculos nostros feriens magis immediate in organo motum producit, cujus nomine dicimus nos hunc illumve in objecto colorem videre. Quia tamen quedam est in corpore quod coloratum dicitur superficialium particularum dispositio, qua illud reflexam refractamve lu-

cem ad oculos nostros hoc vel illo modo, & non alio alteratum dirigit, dici quoque sensu quodam potest, colorem a sensu visibili dependere, &c. Si tamen aperire deberem, quid sentirem, dicerem, rationes BOTLE, quas videre licet d. l. p. 13. seq. id saltem inferre, non omnes colores adherere corpori, quod coloratum dicitur, quod forte nemo unquam ivit inficias. Conf. eund. BOYLE d. l. c. 3 p. 25.

§. 7. Differentiæ loco addidi, *quæ visu percipi potest*, quæ verba tamen cave sic intelligas, quasi velim visionem fieri per solam passionem. Est enim vox, *accipiendi & percipiendi*, ita comparata, ut & actionem & passionem denotet. Sic v. g. pauper elemosynam *accipit* a divite, quamvis uterque & dives & pauper manus extendendo diverso respectu aliquid agere & pati dici queant. Erit igitur vox ista satis commoda ad locum præsentem, cum visus etiam partim actione, partim passione perficiatur.

§. 8. Quemadmodum autem genuinum differentiæ officium est, ut & rem definitam constituat & eam ab aliis rebus discernat, hoc est, ut definitio ad aliam rem applicari nequeat, bene tamen ad omnes sub definito contentas; ita videbimus an & nostra definitio ita sit comparata? Sic arbitror.

§. 9. Quod si maxime *lucem* cum nonnullis nobis objicere, aut *figuram* velis, quasi nimirum *lux* sit qualitas patibilis prima, quæ visum afficiat, color autem qualitas secunda, eaque remota, *figura* vero sit qualitas ex terminatione quantitatis orta, ut figura triangula &c. quæ & ipsa visu percipi possit, aut si etiam ad *formam* provoces, quasi & ista sit qualitas ex varia diversarum partium magnitudine, proportionem & colore orta, quæ proprietas quoque & magnitudo præter colorem visu cognosci queat, neque sic tamen sententiam mutarem.

§. 10. Nam quod *lucem* concernit, vel negarem, lucem esse diversum quid a colore, *conf. infra* §. 26. vel negarem potius, eam esse objectum visus, sed saltem medium esse assererem, quo mediante colores visui præsententur. Quod vero *figuram* & *formam* attinet (quarum vulgarem differentiam, quod nempe illa sit rerum inanimatarum, hæc animatarum, falso ridet acutissimus & jucundissimus Gallie satyricus de MOLIERE dans le mariage force Scen. 4.) dicerem, quamvis forte refragante communi Peripateticorum cœtu, non tamen refra-

gan.

gante ratione, nec formam nec figuram ad qualitatem spectare, sed esse mixtas ex qualitate & quantitate. Et si ergo conspiciamus proportionem aut magnitudinem rei, non tamen, quod tunc videmus, qualitas est, verum quantitas.

§. 11. At inquires, non omnis color visu percipitur, deprehendimus quippe in historicis exempla, quamvis non ita frequentia, colorum a cæcis non visu, sed tactu perceptorum. Refert *Magnif. Dn. STRYKE de Jure sensuum Dissert. 7. c. 1. n. 12.* in Marchia quondam Comitem de Lynar ex tactu colorem equi potuisse percontari. De Comite quodam Mansioldico, quod solo tactu colorem album a nigro discernere potuerit simile exemplum refert *CASP. SCHOTTUS Phys. Curios. lib. 3. c. 33. §. 2. p. 489.* Quibus adde, quæ de cive quodam Belgico, Ultrajecti ad Mosam habitante, nomine Johanne Vermaesen, septem tæcias distincte coloratas tactu dijudicante, prolixè narrat *BOYLE d. 6. 3. n. 11. seq. pag. 50 seq.* Non itaque definitio tua omni colori applicari poterit.

§. 12. Imo, vero poterit, inquam ego. Nam quis dubitat, quin colores isti a cæcis his tactu distincti ab aliis visu fuerint percepti. Nec tamen propterea sequetur etiam tactus mentionem in definitione coloris addi debuisse. Uti enim exempla ista sunt præternaturalia & rarissima, ita ea in definitionibus rerum attendere non solemus. Accedit, quod nec accurate loquendo cæci illi tactu immediate colorem perceperint, sed potius mediantibus qualitatibus tactilibus v. g. asperitate, levitate, aut similibus ad colorum diversitatem argumentati sint, *Conf. BOYLE d. l.*

§. 13. De causis coloris nihil addam, Lectorem potius ad Physicos & eos, qui de arte pictoria scripserunt, remittens. *Confer SCHEFFERUM de arte pingendi §. 41. p. 156 seq. item §. 59. p. 187.* ubi, quis coloris usum in picturis primum excogitaverit, quique mixturam colorum in picturis primas invenerit, exponit. Pergo ad divisiones.

§. 14. Ubi tamen prænoto, colorem, quamvis semper sit accideus, prædicari tamen de substantia, cui inhaeret vel in sensu abstracto, & in casu recto vel in sensu concreto aut in casu obliquo. Illo modo prædicatur color iste, qui existit in idonea materia, ut liquore, succove aut terra metallica, aut lapide, aut re alia hujusmodi, quæ in usus
picturæ

picturæ possit accommodari. Quales vulgo propter coloris copiam, quam in se continent & communicare aliis possunt, simplici coloris nomine solent venire, sicuti ex Plinio, Ovidio, Cicerone, aliisque notum est. Adde SCHEFFERUM d. l. §. 41. p. 155. Hoc modo prædicatur tum de coloribus naturalibus, tum de artificialibus, si dicam v. g. hic homo est flavi, albi *coloris* &c. hæc vestis est *colorata colore* rubeo, albo, nigro &c. hæc pictura constat his vel illis *coloribus*, &c.

§. 15. Posses etiam hunc duplicem coloris conceptum, & forte melius ita distinguere, si dicas. Colorem vel prædicari de substantia *accidentaliter* vel *essentialiter*. Priori casu quatenus salva ejus essentia potest adesse vel abesse, ut color hominis, floris, corvi, &c. Posteriori quatenus est pars essentialis substantiæ, de qua prædicatur. Sunt autem partes essentielles, ut notum materia & forma. Ut *forma* prædicatur de liquore, succo &c. qui aptus est ad alias res colorandas. Consistit enim harum rerum essentia (quæ a forma dependet) certe respectu intellectus nostri, qui veras rerum formas nescit, in eo, ut sint coloratæ, unde etiam a colore tanquam a parte potiori denominantur in lingvis fere omnibus. Ut *materia* autem prædicatur v. g. de pictura colorata, cujus materia sunt tabula & color, forma coloris dispositio &c.

§. 16. Quamvis igitur divisiones colorum, quæ sequuntur, pleræque possint applicari ad utrumque coloris conceptum, potissimum tamen huc spectat color ratione prædicationis essentialis a forma desumptæ.

§. 17. Ut ergo taceam 1. divisionem coloris in verum seu *realem*, qui v. g. est in panno, & *apparentem* qui in Iride &c. (cum & hæc divisio magis ad prædicationem accidentalem spectet, & ab iis, qui nullos colores pro realibus habent, vid. §. 6. negetur, quanquam sine ratione sufficiente, quicquid etiam oponat Boyle *Exper. de color. cap. 4. p. 89.* & si vel maxime eam rejicerem, facerem potius cum KIRCHERO *Mund. Subterr. d. l. cap. 6. f. 15.* id agente, ut ostendat omnes colores esse veros, nullos apparentes.) dico 2. Colores ratione causæ efficientis vel *nativos* esse vel *factitios* SCHEFFER. d. l. §. 42. p. 157.

§. 18. Ad *nativos*, qui scilicet producuntur a natura, referuntur ex albis, Cerussa Bleiweiß, Bolus albus, Fissile candidum Schiefer

ferweiß, ex *nigris*, creta nigra, ex *rubeis*, Cinnabaris, Zinnober, Minium, Sinopis, seu minium Cappadocium, Rubrica, Brauntroth, Sanguis Draconis Drachenblut, Hematites Blutstein, Bolus Armenus, rother Bolus, ex *flavis*, auripigmentum operment, gelb, Sandarach rauschgelb, Ochra plumbana bleygelb, Ochra vulgaris ogergelb, Gummi guttæ Guttegum, Umbra Umber oder braunoger, terra Coloniensis Cölnische Erde, ex *cæruleis*, Cyprium ultramarin-blau, Lazurium lasurblau, Sinaltum, Smeltze, Montanum Bergblau, Asch-blau, Lacra; ex *viridibus*, Chrysocolla Berg-grün, herbacea fissilis Schiffer-grün, Creta viridis. SCHEFFER. d. l. §. 67. usque ad 53. p. 164. seq. Conf. CHASSAN. Catal. glor. mund. part. 12. consid. 93. p. m. 1034. quamvis aliis examinandum relinquam, quod hematiten inter colores nativos referat SCHEFFER. p. 166 cum tamen hoc lapide, quantum quidem mihi notum, ad alias res colorandas, non utamur. Dixerat autem SCHEFFERUS. p. 155. se colores consideraturum esse, qui propter coloris copiam aliis rebus eandem communicent. Unde nec mirum, quod Plinius citatus a Scheffero d. p. 166. mentionem ejus inter cæteros colores non faciat.

§. 19. Factitiorum colorum qui nimirum arte quadam & ingenio humano conficiuntur, fere sunt infiniti. Vide pluribus SCHEFFERUM. §. 53. p. 170. seqq. & tractatum germanicum, cui titulus, Der Curiose Mahler, editum Dresdæ 1676. fere per integrum, item de arte colorandi vitra ANTONII NERI librum de arte vitraria. Meminit etiam SCHEFFER. d. l. p. 175. Indici, de quo ita scribit: Sequitur Indicum, in magno pretio apud veteres, ut ex Plinio cognoscimus. Ruellius glasto seu Isatide herba, quam & Pastillam, nostri Waid appellant, fieri affirmat contusa, succoque cocto & cæruleo innatante, ferventibus catinis, exempto siccatoque. Differre tamen Indicum & Isatidem, Indigo und Waid, certe temporibus nostris, ostendet infra cap. 2. §. 85. Et hoc meminimus: Atramentum esse inter colores factitios, teste Plinio apud Schefferum §. 48. p. 165.

§. 20. Poterit autem hæc coloris divisio quoque ad colorem, qui accidentaliter prædicatur, applicari, si modo appelles colorem nativum, qui a natura rei inest, ut rubor natus in facie &c. & factitium, qui arte producitur, ut rubor, ex fuco. In hac significatione factitius color in

Jure Romano appellatur versicolor. *vid. l. 70. §. 12. de Legatis 3.* ubi nativi colores lane opponuntur versicoloribus in lana tinctorum, quod nimirum natus color per artem versus fuerit in alium. *vid. Gloss. ad d. l. 70. §. 12.*

§. 21. 3. A materia colores dividuntur SCHEFFERO §. 43. p. 358. in *simplices & mixtos*. *Simplices* vocat quasi primos elementaresque, ex quibus reliqui componantur, neque ipsi mixtura ulla possint fieri, quia genere toto a se mutuo differant. Ex qua descriptione facile colligi potest, quid sint colores *mixti*.

§. 22. Hic initio illud noto, parum convenire hanc Schefferi divisionem cum definitione coloris in genere, quam retulimus §. 2. Si enim color est lucis umbræque mixtura, nullus erit color simplex, sed omnes erunt mixti. Aut, si dabantur colores simplices, quod verius videtur, definitio ista non adeo magni erit momenti. Sed si fatendum, quod res est, quamvis Schefferus asserat p. 55. eam ab Aristotele tradi, aliud tamen ostendit ipse Aristotelis, (vel potius, ut notavit Scaliger *de subtil. exerc. 325.* Theophrasti) libellus de coloribus, in quo postquam Philosophus *cap. 1.* (utor interpretatione Cœlii Calcagnini *Tom. 4. Physic pag. m. 122. seqq.*) simplices colores definivisse, tqui elementorum naturam consequuntur, ignis puta, aëris, aquæ, terræ, aërique & aquæ album, igni & soli flavum, terræ vero modo album, modo nigrum attribuisse, *capite 2.* vero reliquos ex horum temperamento fieri, dixisset, prout nempe major minorque fuerit admixtio, & exempli loco, puniceum, purpureum & fuscum &c. attulisset, tunc *cap. 3.* ita inchoat: *At illud neminem latere debet, multiformem & infinitam illam colorum multitudinem, quot modis fieri contingat. Ejus rei hanc causam observavimus, quod a luce & umbris inæquales, & sine ratione fiant temperaturæ. Nam lux & umbræ secundum plus & minus varias invehunt differentias, ut primo secundum seipsas, mox admiste coloribus colorum commutationes efficiant &c.* Ex quibus verbis patet, Schefferum in tradenda coloris definitione Philosophi locum habuisse præ oculis, Philosophum vero nequaquam ibi de colore in genere, sed de colore mixto in specie agere, imo nec ex sola lucis & umbræ mixtura, sed & ex earum mixtura cum coloribus (qui hoc modo lucis & umbræ mixturæ contradistinguantur) alios oriri colores asserere.

§. 23. Ex dictis simul patet, in descriptione quoque colorum simplicium inter Schefferum & Stagiritam aliquam, etsi non adeo magnam esse discrepantiam, qua tamen relicta putamus recte se habere definitionem Schefferi, modo jam de speciebus eorum, & quinam colores præcise ad simplices sint referendi, constaret.

§. 24. Aperit enim se hic novus scriptorum dissensus distincte expositus ab ipso SCHEFFERO §. 44. p. 158. seqq ubi potissimum Leonis Baptistæ opinionem, viridem & cinereum colorem simplicibus adscribentem, tum & Demontiosi sententiam, luteum inter mixtos referentem (quasi nimirum ex viridi & rubro producat) refutat. Utinam vero Schefferus, utpote artis pictoriæ, adeoque doctrinæ de colorum mixtura gnarissimus (vid. ejus præfat. in libr. de arte pingendi) quam felix est in refutandis aliorum opinionibus, tam perspicuus etiam fuisset in propositione sententiæ propriæ de numero colorum simplicium. Ita enim inquit d. §. 44. *Simplices colores numero sunt tres: Ruber, cæruleus & flavus. Et sociabiles cunctis, lux, id est albus, & umbra, id est niger.*

§. 25. Pauca verba retuli, totidem fere ambiguitatibus scatentia. Nam 1. lucem & umbram p. 155. dixerat esse fundamenta omnium colorum, dicto autem §. 44. eos pro coloribus specialibus, albo nimirum & nigro, habet. 2. parum cohæret dicta definitio coloris p. 155. cum eo quod rubeum, cæruleum & flavum hic simplicibus annumerat. Nam si & hi ex luce & umbra misti sunt, non erunt simplices: si non, falsa erit coloris dicta descriptio. 3. Nescias etiam an lux & umbra ex ejus mente colores sint. Etsi enim id suadeant verba §. præcedenti descripta, rursus tamen dissuadet quod ibidem tres saltem colores simplices asserat. Accedit quod expresse addat: *Quod autem album atrumque omittimus* (in recensione simplicium. At quæ omissio, cum eosdem apposuerit) *in eo sequimur Leonem Baptistam, qui & ipse non in numero colorum refert, verum alterum luminis, alterum umbræ dicit habere rationem, quorum deinde adjectione colores innumeri oriantur.* Verba ejus hæc sunt Lib. I. de pictura. *Crescente umbra coloris claritas & albedo deficit, lumine vero insurgente clarescit & fit candidior. Ergo pictori satis persuaderi potest, album & nigrum minime esse veros, sed colorum, ut ita dicam, alteratores.*

Idem §. 46. p. 163. repetit tantum tres esse simplices colores, & cum eis album & nigrum, attamen §. 62 p. 190. expresse candidum (seu album) inter floridos colores refert. Plura dubia ex ejus assertionem oriunda jam proferre super sedemus.

§. 26. Quæ omnia ex falsis hypothefibus originem traxisse mihi videntur. 1.) Quod putaverit colorem in genere esse lucis umbræque mixturam &, quæ ex priori videtur fluxisse; 2.) Quod album & nigrum, quæ male pro luce & umbra habuit, non sint colores. Primi erroris fontem jam tetigimus §. 22. Posterioris falsitatem facile potuisset deprehendere, si sibi non a Leone Baptista aliquid imponi patiens doctrinam Philosophi c. 1. *de coloribus* umbram a colore nigro satis distingentis, retinuisset. Similis etiam distinctio est inter colorem album & lucem, quamvis de his Theophrastus d. l. paululum obscurus sit. Conf. KIRCHER *Mund. subterr. lib. 8. sect. 1. c. 5. f. m. 9. b.*

§. 27. Nihil ergo obstat, cur non asseramus, *quinque* colores simplices dari, (1) *album* (2) *nigrum* (3) *rubeum* (4) *cæruleum* (5) *flavum*. Schefferi enim experientia, ob rationem §. 20. datam, tam diu credimus, donec alius nobis ostendat contrarium. Confirmat nos in opinione nostra Kircherus, qui in *Mund. subt. d. l. c. 4. fol. 10. & 14.* eisdem quinque colores principales recenset, quanquam nesciam, cur d. f. 10. paulo ante omisso colore cæruleo certum esse asserat, hypostasim colorum esse *quatuor* principales, album & nigrum, flavum & puniceum, cum tamen statim paulo post & d. f. 14. per cærulei additionem numerum augeat.

§. 28. De *mixtis* jam facile judicari potest, quos recte subdividit Schefferus §. 45. in *principales* & *secundarios*: Hos, missis eis, quæ ex præfatis erroneis hypothefibus ipse ibidem tradit, ita circumscribitur us: *Principales* oriuntur ex mixtione quinque simplicium inter se. *Secundarii* ex mixtione vel simplicium cum mixtis principalibus vel mixtorum principalium inter se, vel utrorumque cum iis, qui ex præcedentibus mixtionum generibus orti sunt, vel etiam horum ex præcedentibus mixtionibus ortorum inter se.

§. 29. Ex quibus facile patet *secundarios* esse infinitos, *principales* vero potissimum decem. Si enim præfatos quinque colores simplices diversimode ordines, decem evadent paria, quæ totidem dabunt colores mixtos principales. (1) Album & nigrum producit colorem
fu.

fuscum vel subcinereum (2) Ex albo & rubro fit *incarnatus* (3) Ex albo & cœruleo *cinereus* 4) Ex albo & flavo *subalbus* (5) Ex nigro & rubro *subrubeus* (6) Ex nigro & cœruleo *subcœruleus* (7) Ex nigro & flavo *subfuscus* (8) Ex rubro & cœruleo *purpureus* (9) Ex rubro & flavo *aureus* (10) Ex cœruleo & flavo *viridis*.

§. 30. Consentit fere nobiscum Schefferus, nisi quod §. 45. ex nigro & flavo fuscum oriri statuatur, & mixturæ albi & nigri plane obliviscatur, adeoque novem saltem colores recenseat, forte ut hypothesei inserviret, album & nigrum non esse colores, quia non inter se misceantur, ut reliqui tres colores simplices, sed saltem sint coloribus simplicibus sociabiles. *Conf. eundem §. 44. p. 158. 161. & §. 45. p. 163.* Cum tamen experientia testetur, misceri posse colorem album & nigrum, maluimus Theophrastum hac in parte sequi, qui *cap. 2. de coloribus* ex mixtione albi & nigri oriri medium illud, quod *φαιδον* Græci appellant, adserit, Cœlius Caleagninus autem *pullum & fuscum* (quamvis quod *τὸ pullum* attinet id male cum fusco videatur jungi. Idem enim est pullus color cum nigro, at fuscus denotat Braun) interpretatus est. Et probabimus hanc opinionem ex ipso etiam Scheffero Si enim ex mixtione nigri cum flavo oritur fuscus & ex albo cum flavo subalbus, sequetur sua sponte, quod & ex albo cum nigro commixto oriatur fuscus, qui plus luminis habeat, quam qui ex mixtione nigri & flavi producitur, unde & hunc potius subfuscum appellavimus. Contradicit equidem sententiæ nostræ Demontiosus apud eundem Schefferum §. 44. p. 161. ex albo & nigro cineraceum colorem fieri affirmans. (cum quo colore cineraceo puto eundem esse colorem aquileum, mixtum ex albo & nigro, cujus mentionem ex *Boethio* facit *DIETH. addit. ad Besold. Thesaur. Pract. voc. Farben f. m. 251.* Sed salva res est. Nihil enim obstat, quo minus dicamus pro diversitate mixturæ modo cineraceum oriri, si nempe excedat albus nigrum, modo fuscum, si prævaleat niger color. Quippe cineraceus & fuscus satis affines sunt, nisi quod ille plus lucis, hic plus umbræ habeat. At, inquires, ita obstat §. 29. *præcedens*, cinereum ex albo atque cœruleo produci cum Scheffero tradens, imo vero non, respondebo, simili argumento convenientiam ostendens. Si enim ex nigro & cœruleo fit subcœruleus, & ex albo atque cœruleo cinereus, etiam ex albo & nigro fiet cinereus, vel potius subcinereus. Necesse est enim hunc cinerum plus umbræ habere,

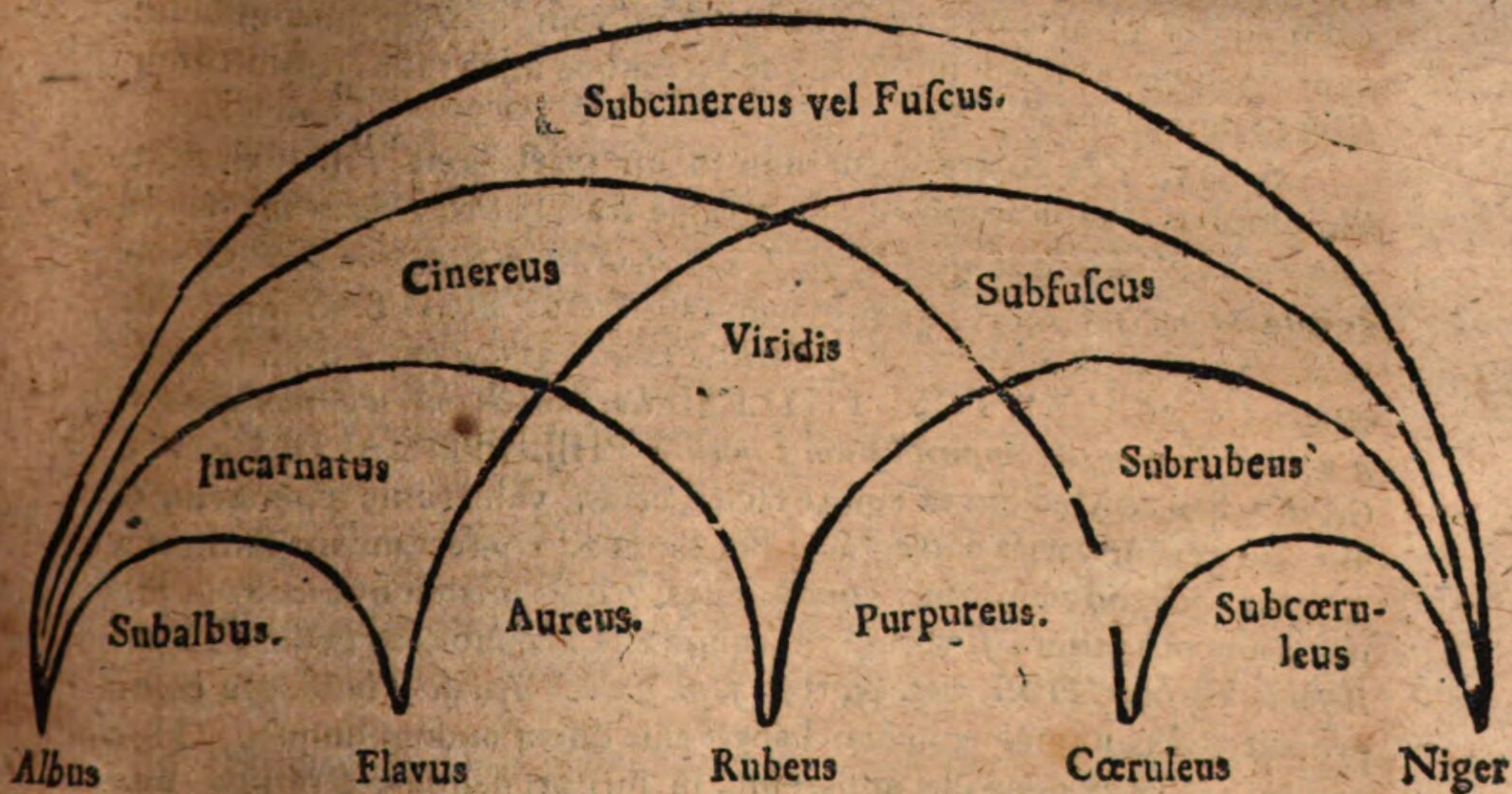
quam illum, qui ex mixtione albi & cœrulei nascitur. Et hæc forte est ratio, cur Schefferus p. 161. Leoni Baptistæ hac in parte non contradicat, cum tamen reliquas ejus positiones ibidem refutet.

§. 31. Forte & illa conjectura a veritate non aberrabit, si dicas Schefferum præ oculis habuisse Kircherum, qui in *arte magna Lucis & umbræ lib. 1. part. 3. cap. 2. f. 67.* eandem combinationem quinque præfatorum colorum recenset, ac colorem ex albo & nigro mixtum omittit. Idem tamen Kircherus in *Mund. subterr. d. 1. 8. f. 14.* ex Albo & Nigro Cineritium oriri statuit, quamvis & ibi non admittere velit, ullum alium quam cineritium exinde gigni, quicquid etiam Peripatetici nonnulli dicant. Nos autem his non obstantibus (si per Peripateticorum dissensum intelligit Kircherus sententiam de colore fusco) facile ex ipsis Kircheri verbis *d. 1. f. 14. & f. 10.* veritatem sententiæ Aristotelicæ demonstrari posse opinamur. Admittit enim Kircherus nigrum & album inter se mixtos pro diversitate mixtionis semper *subalbidum* quiddam aut *subnigrum* quiddam obscurum producere, usquedum totus albus color in manifestam nigredinem, vel niger totus in albedinem convertatur. Igitur uti *subalbidum* colorem, quem vocat Kircherus, est *cinereus*, ita, quem *subnigrum* vocat, commodè possumus per *fusum* explicare, cum inter omnes colores fuscum propinquissime ad nigrum colorem accedere oculorum doceat experientia. Ubi tamen adhuc illud obiter observes velim, ex omnibus illis mixtis coloribus nullum esse, qui specie differat a reliquis quinque, excepto viridi ex flavo & cœruleo orto, qui propterea tanquam ex coloribus maxime intermediis constitutos omnium nobilissimus esse, eumque unicum natura, ad hominum animaliumque recreationem intendisse videtur. KIRCHER. *Mund. subterr. d. 1. f. 14.*

§. 32. BOYLE *Exper. de color. c. 3. 5. 11. p. 53.* de cœco, tactu colores discernente, loquens, inter alia sic fatur. *Exinde doctorem se instruxisse in diem posterum septem portionibus, taniarum septem bisce coloribus tinctarum, nigro, albo, cœruleo, viridi, flavo & casto, sed quod colores mixtos hunc Vermaasium ipsorum discriminationem noluisse suscipere, quamvis si offerrentur indicaret eos mixtos esse.* Unde colligo Boyle septem istos colores pro simplicibus habere. Sed de viridi jam respon-

spondit Schefferus Leoni Baptistæ p. 160. *Conf.* §. 29. De cæsis vero sic tene, eum colorem simplicem haut esse, sed speciem cœrulei significat enim cæsius Himmelblau. Diceremque eundemque oriri ex mixtione albi cum cœruleo, cui non obest, quod §. 29. asseruerim, ex horum mixtura oriri cinereum. Nam ad hoc dubium illud responderi potest. Si plus cœrulei sit in mixtura quam albi, cæsius fieri, si vero plus albi quam cœrulei, cinereum. Plures de numero colorum simplicium opiniones collegit Höpping. *de Jur. Insign. Cap. 9. §. 3. membr. 2. n. 449. f. 650. Conf. infra § 34.*

§. 33. Ut, quæ hæcenus dixi, uno intuitu appareant, appono schema mixturæ ex Kircheri *Arte magna Lucis & Mundo subterr. dd. LL.* paulisper tamen ad nostram hypothesein ecommendatum;

§. 34. Pergerem ad alias colorum divisiones, secundum quas dividuntur 4. a præparatione ad usum picturæ (quamvis forte & nativi ita possint subdividi) in *humidos & siccos*, & illi in aqua vel oleo subactos: hi vero in gypsatos vel lanuginatos, *vid. SCHEFFERUM d. l.*

d. l. §. 23. p. 79. & §. 51. seqq. p. 177. seqq. Item 5. ab appropinquatione ad albedinem, aut nigredinem, vel potius ad lucem & umbram in *nobiliores*, qui multum lucis habent (Schefferus eos nominat hilares §. 62. p. 189.) & *ignobiliores*, qui multum umbræ. HOPPING. *de Insign. Cap. 9. §. 3. membr. 2. n. 453. f. 650.* Sed cum præter opinionem diutius forte quam debebam, meditationibus Philosophicis incubuerim, filum abrumperere licebit, & ne tædium Lectori benevolo parem, Juridici quippiam a me expectanti, ad alteram tituli nostri vocem pergere, si saltem illud adhuc monuero, vocari ab Höpping. *d. l. n. 449.* colores nobiliores etiam *principales* seu principales, variasque de numero principalium colorum ibidem referri opiniones. Si vero accuratius dissensum scriptorum ibi citatorum de præfato numero quis perpendat, apparebit eos per colores principales non intelligere, quos Höpping. vocat nobiliores; (Referunt enim ad hos principales cæruleum, & nigrum, umbræ tamen maxime appropinquantes) sed simplices, spectabitque adeo ista sententiarum discrepantia supra ad §. 32.

§. 35. De colore igitur non solum tractationem sibi vindicat Philosophus, quod argumentum egregie tractavit Kircherus *in Mundo subterr. lib. 8. sect. 1. Cap. 5. & 6. f. 8. seqq.* & *in Arte magna lucis & umbræ lib. 1. part. 3. f. 65. seqq.* cui jungi meretur Boyle *tract. integr. de color. experim.* & Scaliger *de subtilit. exerc. 325. Conf. GELL. Noct. Attic. l. c. 26.* & ANTON. THYLESII *libellum de coloribus non quidem a nobis visum, sed commendatum tamen a PHILIPPO CAROLI ad d. l. Gellii.* Sed & Medicus ex colore faciei, urinæ, vulnerum, plantarum & aliarum rerum varias conjecturas sibi sumit ad conservandam sanitatem atque expellendos morbos conducentes. Imo quandoque colore pro medicamento utitur, si verum est, quod ex Catalano refert DIETH. *ad Besold. Thesaur. Pract. voc. Farben f. m. 251.* An in Theologia color proprie dictus usum quempiam habeat aliis discutiendum linquo. Hoc certum est, & ex discendis apparebit, in Jurisprudencia nostra non una occurrere, ad quæ colores varii atque diversi, non parvum afferunt momentum. Dicemus ergo de Jure Colorum, hoc est, quid justum sit circa colores, vel colorum occasione. Justa autem voce hic in sensu mixto utor, negante tamen magis quam ajente. *Vide GROT. de J. B. & P. l. 1. c. 1. §. 3.*

CAPUT II.

Ufus coloris in diversis hominum statibus.

SUMMARIA.

Jus hominum pro diversitate status variat. §. 36. Status hominum est socialis, societas vero triplex §. 37. (I.) Gentium §. 38. Coloribus integræ gentes distinctæ §. 39. & quidem coloribus facierum §. 40. crinium & oculorum §. 41. 42 Gentium varia judicia de coloribus §. 43. (II.) Civilis §. 44 In hac imperantes delectati colore purpureo §. 45. & albo §. 46. Inter parentes considerandus color Legatorum §. 47. libertarum & matronarum Romanarum §. 48. 49. Monachorum, Advocatorum, §. 50. diversarum hominis ætatum §. 51. personarum lugentium §. 52 quatuor factionum in Ludis Circensibus §. 53. Pilei rubri Cardinalium §. 54. Pilei violacei & rubri Doctorum Theologiæ & Juris §. 55. Pilei decoctorum §. 56. Pallium purpureum Cardinalium §. 57 & Rectorum Academicorum §. 58. violaceum Prælatorum §. 59. candidum Archi Episcoporum §. 60 flavum Præsidis in Hispania §. 61. Toga candida §. 62. Calcei rubri Pontificum §. 63. Color diversus in equitum Crucibus §. 64. & Fasciis §. 65. Color divistarum §. 66. 67. Prohibiti colores vestimentorum §. 68. Judæorum circuli flavi §. 69. Sella rubra, & nigra &c. §. 70 Color Scripturæ §. 71. Cera varii coloris in sigillis adhibita §. 72. Usus colorum in insignibus in genere §. 73. Inspecie in Insign. Austriacis, Saxonis, Brandenburgicis, Lipsiensibus & Adami §. 74. in Insignibus cauponum §. 75. 76. 77. 78. (III.) Domestica ubi de notis genitivis §. 79. Usus coloris in statu subsidario belli §. 80. Usus coloris essentialis (Præfectus atramenti) §. 81 tam materialis quam formalis §. 82 De tinctoriis §. 83. 84. 85. 86. 87. De pictoribus §. 88. 89. 90. De jure imaginum §. 91.

§. 36.

Hominum Jus pro diversitate status eorum, & ipsum variare nota est Jctis regula, unde nec melius Jus hominum cognosci poterit, nisi prius probe perspecta status diversitate. Indicare hoc vult Tribonianus, dum Pandectarum titulum de Jure Personarum tractantem quique titulo Institutionum de Jure Personarum respondet de statu hominum inscripsit. Non itaque errabimus puto, si in præsentī capite potissimum ostenderimus, an momentum aliquod in statu hominum afferant colores?

§. 37. Percurrere vero in præsentī placet status humanos secundum diversas societatum species. Uti enim extra societatem nullum jus est ita nec status. Societatum autem humanarum (nam et si hominem in statu societatis divinæ consideres, exinde tamen nullum jus nascitur homini, sed sola obligatio *per ea, quæ deduxit Dn. Præses in Philosoph. Juris §. 25. seq.* neque ad obligationem hanc quicquam confert color) tres sunt præcipuæ, civili major, civilis, & civili angustior seu domestica.

§. 38. Societas civili major nulla est alia, quam societas omnium in univēsum hominum pacate viventium, quæ hodie, postquam genus humanum in diversas civitates distributum est, societas gentium dicitur, inque ea non solum singuli homines diversarum gentium ad se invicem relati, sed & ob unionem civilis societatis singulæ gentes personarum moralium vices sustinent.

§. 39. Vetustissimam esse tum *Colorum*, tum dissectionum, pictorumque animalium, plantarum & infinitarum rerum aliarum forinis aliave gestaminis adjectione integros *Populos* ac *Gentes* discernere ex Pierio Fabronio ac Garzonio notat Höpping. *de Jure Insign. cap. 9. §. 3. membr. 1. n. 441. f. 648.* additque Græcos frequenter *russatis*, Carthaginienses *albis*, Corinthios *rubris* usos esse coloribus, de Germanis memorat *TACITUS c. 6. de morib. Germ.* Scuta eorum nullo alio cultu nitere, quam ut variis coloribus distincta sint. Sed cum hæc magis ad statum belli spectent, quam ad societatem gentium *vid. infra §. 80.* potius hic notari meretur; Gentes & olim & hodie colore corporis, faciei, aut capillorum a se distinctas fuisse.

§. 40. Colorati enim vultus, id est *fusci* adestioris coloris prædicantur de Hispanis, propter æstus. At contra Gallia vicino minus est infecta rubore. *Æthiopes, ab usta facie, ἀπὸ τῆ αἵμα καὶ ὤψ, & ab obscuritate coloris ἀπὸ τῆ μαυρὸς* Mauri secundum nonnullos denominati sunt. His opponi videas passim a Scriptoribus *albos*, per quos intelliguntur in genere omnes septentrionales Europæi. In specie Gallos ἀπὸ τῆ γάλα i. e. lac ac albedo, sive γάλακτος candor ab antiquis Galatos vel Galatas fuisse nominatos quidam putarunt, Livium in subsidium vocantes attestantem, Gallorum sive Gallo-Græcorum corpora candida fuisse. *vide DIETHERR. Besold. contin. voc. Mohren f. m. 410.*

§. 41. *Crines autem & oculos quod attinet, notum est Taciti de Veteribus Germanis testimonium c. 4. de morib. Germ. Habitus corporum quanquam in tanto hominum numero idem omnibus, truces & cærulei oculi, rutila coma &c.* Rutilus color quanquam communiter soleat explicari, quod idem sit ac rufus, vid. FABRUM voc. rutilus, in præsentitamen materia rectius videtur explicasse LIPSIUS ad d. c. 4. Taciti p. m. 544. quod denotet comas flavas, seu colore auri tinctas, Goldgelb; Hic enim color suo modo ad colorem rufum inclinat, idque ex collatis cum Tacito Silii, Senecæ, Martialis, aliorum locis illustrat Lipsius. Conf. CONRING. de habit. corp. german. caus. p. 18. Proprius hanc sententiam probant versus LUCANI.

- - - - - tam flavos gerit altera crines.

Ut nullas Caesar Rhæni se dicat in arvis

Tam rutilas vidisse comas.

& alia ex Festo Anieno atque Aufonio desumpti, quos adducit HÖPPING de Jure Insign. c. 18 §. 9. n. 183. f. m. 911. Et diserte Juvenalis Satyra V.

Cœrula quis stupuit Germani lumina, flavam

Cæsariem & madido torquentis cornua cirro.

Neque hic color rutilus a natura tantum, sed & ab arte: quia veteres Germanos lavasse crines & medicamento hoc est sapo rutilasse docet LIPSIUS d. l. Unde & Caligula procerissimum quemque e Gallis ad Germanicum triumphum legit coëgitque rutilare & submittere comam, ut eo melius Germanos repræsentare possent notante SÆTONTIO in vit. Calig. c. 47. Danos quod & Suecos ultra mare Suedicum regiones Gothicas occupantes fere capillo rubere, cæteros flavescere observavit BODINUS de Rep. l. 5. c. 1. p. 773.

§. 42. Quæ differentia non parvum in re ipsa fundamentum habere visum fuit scriptoribus, in tantum, ut a colore crinium atque facierum de origine gentis conjecturas sumserint. De Britannis enim idem TACITUS in Vita Agricola c. 11. Namque rutilæ, inquit, Caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem asseverant. Silurum colorati vultus (vid. §. 40.) & torti plerumque crines & positi contra Hispaniam. Item Angli eos, qui crine rubent a Norvegis & Suecis originem traxisse putant. BODIN. d. l. Quænam vero sit ratio variationis colorum in faciebus humanis, Physicis inquirendum relinquimus, interea albis dentibus ridentes somnium Mahumetis, causam hanc

proferentis, quod primus homo ex pusillo pulveris discoloris formatus sit, *vid. KROMAYER. scrut. relig. p. 112. 345.* Subtilius & verius de causa cœrulei & flavi coloris in oculis ac crinibus veterum Germanorum differit Conringius *in eruditissimo libello de habit. corp. Germ. causis p. 114. seq.*

§. 43. Neque omittenda Gentium ipsarum de colorum speciebus varia atque diversa judicia. *Albo* colorie insigniter delectantur Galliarum Reges, & antiquitus etiam nonnullæ gentes aliæ, præprimis Romanæ. *Purpureus* color apud Romanos olim in aliquo honore, successu temporis summe honoratus erat, tempore vero Leonis & Tiberii junioris aliquid iterum de honore ejus remissum est. *Niger* color apud plerasque gentes pro funesto atque infesto habetur. Eum apud Romanos ii tantum adhibebant, qui clade quadam afflicti erant, semperque luctui, funeribus funebribusque officiis dicari solebat, in tantum, ut & diis inferis vestes atræ & victimæ nigræ datæ fuerint, atque ex vestibus nigris aliquandoque præsagium mortis sumtum. *vid. DEMSTERUM paralip. ad osin. Antiq. l. 4. c. 9. p. 279. seqq.* Domitiani lugubre convivium, in quo omnia nigro colore imbuta erant, ex historia Romana satis notum. *Carthaginenses*, referente Diodoro Siculo, insigni clade civium præstantissimorum affecti, soliti fuerunt muros civitatis nigro panno circumdare. *LIMN. de jure Publ. II. 12. 10.* Imo & apud *Turcas* nemo nigro amictu vestitus prodit, nisi insigni ærumna vel luctu aut alia quadam gravi necessitate prematur. Unde & *BUSBEQU. Epist. 1. Leg. Turc. p. 66.* narrat, Bassas aliquando, cum veste nigra ipsos accederet, miratos & serio ea propter conquestos fuisse *conf. FRANCISCI Eust. Schaubüne Part. 1. erst. Versaml. p. m. 167.* At in *Hispania* res longe se habet aliter, moris quippe est ibi, ut nigris vestibus indutum esse oporteat, qui cum Rege loqui velit, ipsique Legati Principum tali vestimento se submittere debent. *Dn. BECMANN. Notit. Dignit. Illustr. dissert. 6. cap. 2. th. 10. p. m. 173.* Similiter & apud *Japanenses* color niger viris honoratioribus est proprius, sine *Herrensatzbe.* *FRANCISCI d. l.* Colorem *viridem* in summo pretio *Turcæ* habent eoque nemo utitur, nisi qui sunt de stemmate Mahometi *LIMN. de jur. Publ. l. 2. c. 6. n. 116.* *FRANCISCI d. l.* Pari modo viridem seu prasinum colorem a *Græcis* imperatoribus etiam magni semper fuisse habitum ex Schickardo observat *Magnific. Dn. ZIEGLERUS de Jur. Majest. l. 2. c. 21. §. 14. p. 1167.* *Flavus* color apud non paucas gentes pro abjecto fuit habitus,

rus, ostendetque id non unum exemplum infra proponendum. At apud *Chinenses* est color regius cæterisque omnibus interdictus. *Dn. BECMAN. d. l. c. 1. §. 156.* Similiter Antoninus Caracalla Imperator Romanus ad imitationem habitus Germanici flavam capiti cæsariem imposuit. *CONRING. de hab. corp. germ. caus. p. m. 17. CURTIUS l. 3. c. 3.* inter colores Persarum regios recenset *cæruleum* (an recte disquirat *Dn. BECMAN. d. l.*) Idem tamen color olim a matronis Romanis tempore luctus fuit usurpatus. *RUPERTUS ad Val. Max l. 2. c. 1. differt. 1. §. 2. p. 114.* Sic & apud Persas, nobiles in vestitu cæruleo lugent. *FRANCISCI d. l.* Apud nos fere contemptum habetur, unde vox injuriosa est *Blaustrumpff* &c. Plura occurrent in sequentibus observanda. *Vid. interim Dn. BECM. d. c. 1. §. 4. 5. 6. 7. 8.*

§. 44. Post societatem Gentium societas Civilis est omnium perfectissima, neque ulla est actio hominis externa, quæ non ad hanc societatem aut per se spectet aut & circumstantiis spectare possit. *GROT. de J. B. & P. L. 2. c. 5. §. 23.* Complectitur autem ea sub se ordinem imperantium & parentium.

§. 45. Imperantes ad ostendendam majestatem, vario etiam pro Rerum publicarum ac temporum varietate usos fuisse colore ostendimus summatim §. 43. & fusius *Dn. BECM. loco ibid. citato.* Purpura in primo Monarchiæ tempore imperatoribus vindicata. Nero enim interdixit usum *amethystini* (id est purpurei violacei, *vid. FABR. Thes. voc. amethystinus, Dn. BECM. d. l. §. 5. p. 154.*) & Tyrii coloris, submitteque, qui nundinarum die pauculas uncias venderet, quo facto præcluserit omnes negotiatores. Quin etiam inter canendum animadversam matronam e spectaculis vetita purpura cultam, demonstrasse proptoribus suis creditur, detractamque illico non veste modo, sed & bonis exuit *SUETON. in vita Neronis c. 32.* Unde probabile est, subsecutis temporibus chlamydem purpuream insigne imperii Romani factam fuisse, qua potissimum milites in creatione imperatorum usos fuisse docent *Eutropius, Herodianus & Historiæ Augustæ scriptores passim.* Spectat huc *totus tit. C. de Vestibus Holoberis* (id est totis purpureis non totis sericis, ut recte contra *Gothofredum*, & alios explicat, *DN. BECM. d. l. §. 4. p. 153.*) item *l. 6. C. de divers. & tempor. rescript.*

§. 46. In republica libera & ante Neronem, etiam *Albus* Color insigne imperii fuit. Nam cum Pompejus fasciam candidam gereret,

regnum affectare creditus fuit. *SUETON. in vita Caesar.* Et in triumpho potissimum usitatum, ut currus triumphantis & vestis & equi & pueri ad habenas colore albo fulgerent. (In festis vero nonnullis omnes indistincte candido amictu spectati) *DEMPSTER. ad Rosin. l. 4. c. 9. p. m. 280. seq.* Huc spectat etiam vestis candida jussu Herodis Servatori nostro data. *Luc. XXIII. 11.* In aula Anglicana adhuc hodie regibus in signum Majestatis suæ albi baculi præferuntur a Ministro rei œconomicæ, qui inde peculiare nomen officiariorum albi baculi *the Officers off the White Staf* accipiunt. *DN. BECMAN. de dignit. illustr. diss. 6. c. 2. §. 9. p. 173.* Conf. quæ de Cardinalibus disserit Sprenger. *instit. jur. publ. l. 2. c. 35. p. 310.* Cur Galliarum Regibus hic color in deliciis sit, ex Miraumont, exponit *LIMN. de Jur. Publ. l. 11. 31.* factum id esse tradens in memoriam, quod columba alba sacrum oleum cœlo detulerit. Et hinc non solum elegerunt sibi lilium inter flores candidissimum, sed & in bellicis expeditionibus utuntur vexillis tæniisque albis, prohibitumque fuit Anno 1551. d. 11. Febr. sub pœna amputandæ manus, ut nemo exceptis metatoribus regiis utatur creta alba. Et notatu certe non est indignum, quod Carolus V. Imperatorem, Lutetiam Parisiorum ingredientem Galliarum Rex Franciscus, prolixis honoris signis quidem prosecutus fuerit, atro tamen equo, quo in ingressu veheretur, donaverit, cum ipse solus equo albo insideret, quod factum non immerito pro consuetæ æmulationis parte habet *DN. BECMANN. d. l. c. 1. §. 6. p. 156.* Nec abludit, quod nobis retulerunt novellæ præcedentis anni dato Parisiis d. 30. Augusti. Es ist merckwürdig. daß des jüngeren Herzogs von Burgundien Zimmer nicht mit weissen Damast (gleichwie denen Prinzen von Frankreich zu geschehen pfleget) sondern Carmesinfarben behangen, forte quod in insignibus Burgundiacis color iste deprehendatur. *vide SPENER. Oper. Herald. part. spec. l. 1. c. 9. §. 34. f. 54. c. 24. §. 35. f. 119. c. 38. §. 32. seq. f. 176. seq. & 64. f. 196.*

§. 47. Inter subditos potissimum eminent *Legati*, personam Principis gerentes. His ad consolandum missis pullam i. e. *nigram*, ad gratulandum vero *candidam* vestem dari solitam tradit *HÖPPING. de Jur. Insign. cap. 9. §. 3. membr. 2. n. 454. p. 651.* quæ tamen observatio limitationem patietur ex dictis §. 43.

§. 48. Hos sequatur *sexus fœmineus*. Olim inter *libertas* & *matronas* Romanas inter alia hæc erat differentia, quod color cœruleus, galbineus

bineus, undulatus, croceus, myrteus, amethystinus, rhodinus vel roseus, gruinus, castaneus, amygdalinus. cerinus aliique ex variis herbis tincturae aptis libertinarum atque aliarum mulierum infimi loci atque ordinis vestibus erant destinati: at matronae purpureas vestes, (ante tempora Neronis scil.) cum multo auro gerebant vulgo, quem pretiosum amictum ab illis secundi ordinis mulieribus, & in quibus non impermissa Veneris furta OVID. l. 3. de Arte.

Quid de veste loquar? non iam segmenta requiro.

Nec quae de Tyrio murice lana rubet.

Vid. RUPERT. ad Valer. Max. l. 2. c. 1. p. m. 113.

§. 49. Præterea & SERVIUS in 4. Virgil. matronis Romanis nigram comam, meretricibus flavam probatam fuisse tradit, referente LIPSIO ad Tacit. Germ. p. m. 545. Idem ex veteri Scholiaste Juvenalis notat HÖPPING de Jur. Insign. c. 18. §. 9. n. 183. f. 911. & pro eadem sententia Alexandrum ab Alexandro citat KORNMANN. de Jure Virgin. c. 75. Ne tamen his assentiar, movet me Valerius Maximus, qui lib. 2. c. 1. n. 6. matronas etiam summa diligentia capillos cinere rutilasse narrat. Nostrias foeminas ac virgines qui color vestimentorum & capillorum deceat, exponit Kornmann. d. l. c. 74. & 75.

§. 50. Monachis clement. 1. de Statu Monach. a Pontifice colores niger, brunus & albus commendantur. Advocatis nigrum colorem in vestibus maxime convenire docet MAGON. de recta Patroc. rat. cap. 3. n. 50. & 51. quod firmitatis ac perseverantiae ille signum sit, quippe qui variari & mutari non possit, prout ceteri variari queunt. vide DIETHER. addit. ad Besold. Thes. pract. voc. Farben f. m. 251.

§. 51. Attribuuntur etiam singulis statibus humanis ab ætate hominum desumptis sui colores, albus seu argenteus infantia usque ad annum 7. coruleus impubertati usque ad annum 15. aureus seu flavus juventuti, usque ad annum 20. viridis ætati virili usque ad annum 30. ruber virilitati præfectæ usque ad annum 60. & niger denique senectuti. HARSDORFER in Frauenzimmer 1. Theil 12. Gespräch. Idem olim a Romanis & Græcis in ludis scenicis observatum ac singulis hominum statibus singuli colores dati. Sic puellis color byssinus aut candidus dabatur: Meretrici luteus, sacerdotibus albus, tunica adolescentibus pro ætate & statu, latis candida, mæstis obsoleta, diviti purpurea, pauperum punicæ.

punicea, Senibus atra, lenonibus versicolor. vid. B. RAPPOLTI Comment. ad Horat. Epist. 61. c. 58. p. m. 793. Conf. SCALIGER. de arte poet. l. 1. c. 13. 17.

§. 52. Hac occasione, & quod mentio facta fuerit togæ candidæ lætis datæ, obsoletæ seu pullæ aut nigræ mœstis, illud præterire non possumus, colorem *nigrum* equidem plerumque ad luctum adhibitum fuisse & adhuc adhiberi *vid. supra* §. 43. (unde Paulus *lib. I. sentent. tit. 22. §. 14. Qui luget abstinere debet a conviviis, ornamentis, purpura & alba veste*) sed nec hoc tamen perpetuum fuit aut universale. De *cæruleo* enim jam quædam prænotavimus *d. §. 43.* Angliæ & Galliæ Regibus singulare est, ut in luctu non nigris sed *violacei* coloris vestibus utantur *vid. GRAMMOND. l. 1. notatumque fuit ut aliquid singulare, cum Ludovicus XII. Annæ conjugis mortem in vestitu atro lugeret, cum item Ludovicus XIV. audita morte Cromwelli, atratus incederet. Cujus posterioris exempli, quamvis Thuldenus istam asserat rationem, quasi factum fuerit in signum acerbi luctus, mallem tamen rationem istam ad primum exemplum referre, & in posteriori indicium quærere, quod Ludovicus XIV. Cromwellum regio luctu indignum esse judicaverit cum Dn. BECMANN. in Notit. dignit. Illustr. diff. 6. c. 1. §. 8. p. 157. Viduarum regiarum in Gallia luctus an *candido* amictu perficiatur an alterius coloris & quænam sit ratio, cur eædem vocentur *Blanches*, exponit *idem d. l. Conf. LIMN. Jur. Publ. l. 2. c. 12. n. 11. & 12.* ubi insuper de eo disquirat, an in versibus VIRGILII *lib. 4. Æn. id. v. 457. seq.* quibus testatur, Didonem mariti tumulum templumque velleribus niveis obduxisse, denotetur luctus aut cultus species. Moribus Romanis jam olim, uti viris *niger* color luctui habitus est convenientior, ita fœminis color *albus*, quin imo & mortui *candido* amictu vestiti. LIMN. *d. l. Magn. Dn. STRYK. de jure vestiario. c. 2. §. 75.* & quidem quod fœminas concernit, aliquot hujus rei rationes ingeniose non minus atque facete recenset PLUTARCH *quest. rom. c. 26. f. m. 620.* Cardinales hodie etiam in luctu colore utuntur *purpureo. Vid. SPRENG. Instit. Jur. publ. l. 2. c. 35. p. 310.* unde *idem* mos forte derivatus est, ad Rectores Academiæ in nonnullis Germaniæ Universitatibus. *Conf. infra. §. 58**

§. 53. Neque tamen & *albus* color solus lætitiæ fuit dicatus, sed quandoque & alii adhibiti. Cassiodorus *lib. 3. varior. cap. 51.* quatuor partibus sive factionibus aurigarum in ludis Circensibus certantibus quatuor

quatuor colores fuisse assignatos memorat, *Prasinum, Venetum, roseum, album*, in symbolum quatuor anni partium; *Prasinus* liquidem virenti verno, *venetus* nubila hyemi, *roseus* æstati flammæ, *albus* pruinoso autumno dicatus est. Ex his albus & roseus facile intelliguntur. *Venetum* autem male ab Egnatio per flavum explicari, sed esse cœruleum, eundemque cum Thalassino, a mari nimirum, & Venetum forte dici ab usu gentis non improbabiler ostendit *SCALIG. de Subtil. Exerc. 325. sect. 10. & 15. Conf. SCHEFFER. de arte ping. §. 44. p. 160. Prasinum supra §. 43. explicavimus per viridem*, cui explicationi nostræ favet *SCALIG. d. l. sect. 16. rationem simul denominationis exhibens. Adde SCHEFFER. d. l. qui tamen a pratis putat partinum dici debere. Höp- ping de jure Insign. cap. 9. §. 3. n. 438. postquam recensisset morem istum ex Cassiodoro, subjungit: Est autem prasinus ex ruffo & nigro color, non recte: nam ex ruffo & nigro oritur color subrubeus vid. c. 1. §. 29. 33. Provocat equidem Höpping in probanda hac explicatione ad d. l. Scaligeri, verum ibi nihil reperias, nisi hæc verba: fit ex flavo & nigro viridis, quod tamen & ipsum veritati non esse consentaneum ostendunt d. §. 29. & 33. Sed hic error his Autoribus facile condonari poterit, cum Demontio- sus in de pictura & ipse erronee posuerit, viridem ex cœruleo & rubro fieri, notatus propterea Scheffero d. l. p. 161. seqq.*

§. 54. Quæ hactenus de vestimentorum colore recensuimus, spectant ad eadem indefinite, sequitur ut paucis videamus coloris usum in partibus vestium: ubi initio se offerunt *pilei*, quorum diversitas ratione coloris diversum sæpe hominis statum denotavit. Pontificem cum *galerum* rubrum, novo Cardinalis capiti imponit, sequentia verba proferre ex Autore quodam anonymo refert *BESOLD. Thes. Pract. voc. Cardinal. f. 144. Ad laudem omnipotentis Dei & sanctæ sedis Apostolicæ ornamentum accipe galerum rubrum, insigne singulare dignitatis Cardinalatus, per quod designatur, quod usque ad mortem & sanguinis effusionem inclusive pro exaltatione sanctæ fidei, pace & quiete populi Christiani, augmento & statu Sacro Sanctæ Ecclesiæ Romanæ intrepidum te exhibere debeas, in Nomine Patris & Filii & Spiritus S.* Onuphrius autem arbitrat, illo pileo rubeo significari, quod Cardinalis pro Ecclesiastica libertate menda caput suum, si opus esset, gladio offerre debeat. Vide *CON.*

CONRING. *Antiq. Acad.* p. 160. *dissert.* 5. ubi & p. 159. memorat, quod ornatum hunc Galeri rubri ab Innocentio. IV. Cardinales acceperint.

a / §. 55. In creandis *Doctoribus* Facultatum quarumvis notum est inter alia solennia etiam adhiberi impositionem pilei, cujus moris quanam sit ratio, exponit LIMN. *de jur. Publ.* VIII. 8. 91. Est tamen & hic notatu non indigna differentia coloris. *Actis enim pileus coloris rubeo h. e. regio, sed alius & nigro* (in Academia Lipsiensi violaceo) tantum colore Theologis imponitur ratione ea, quod hi mundo mortui coelestia consecrentur: *Acti vero Regibus assideant, quam Cothmannus reddunt, & Jac. Middendorpius. vid. ITERUM de grad. Acad. cap. 14. §. 23. p. 368.* Tolerarem rationem istam de pileo rubeo, si omnes Dd. Juris Regibus assiderent, sique is color iis esset proprius, nec cum Doctoribus Medicinæ communis. Ergo cum certum sit, antiquitus, non Theologiæ Doctores, sed Magistros, eosque ad differentiam Magistrorum Philosophiæ dictos Magistros nostros fuisse creatos, inquirendum foret, annon & antiquitus Magistri Theologiæ Doctoribus reliquarum Facultatum fuerint inferiores, & ita in insigne dignitatis inferioris habitu violaceo fuerint induti, quem colorem in dignitatibus ecclesiasticis infra purpureum censi docebit §. 59. Certe Magistri Philosophiæ in Alma hac pileum violacei coloris cum Theologiæ Doctoribus habent communem.

§. 56. De pileo flavo aut viridi in nonnullis locis doctoribus atque bonis cedentibus imposito commodius dicetur *infra* §. 126.

8 / §. 57. Venio ad pallium. Purpureum concessit Cardinalibus Paulus II. qui papali sedi post annum 1464. fuit admotus. CONRING. p. 159. *antiquit. acad.* Tradit tamen Sprengerus *Inst. jur. publ.* l. 2. c. 35. p. m. 310. Cardinales pro diversitate temporum triplici vestitu uti, rubro, purpureo & rosaceo.

§. 58. Similem epomidem purpuream in Academiis nostris plerisque gerunt *Rectores* Academici, quam non temere & ipsam a Romanis Pontificibus ortum trahere, voluisseque Papam hujusmodi vestitu non subducere tantum omnem Academicum cœtum imperio principum sibi que uni subicere, sed & animare eundem ad imperia ejus legitima exequenda, colligit Conringius *d. l. Conf. Magnif. Dn. ZIEGLER. de jurib. Majest.* l. 1. c. 23. §. 11. p. 366. Qua tamen ratione non obstante, jure retinere possunt habitum istum purpureum. *Rectores* nostri, non appro-

approbantes videlicet intentionem Pontificis, sed potius perpendentes, se a principibus hanc habere purpuram, eorundemque repræsentare personam. *vid. LIMN. de jur. publ. VIII. §. 21.*

§. 59. Quemadmodum autem in Curia Romana Cardinales purpura amicti sunt, ita *Prælati*, quorum dignitas inferior est, habitu violaceo incedunt. Unde & novellæ superioris anni Romæ missæ, postquam nunciassent, Prælatum Favoriti Papæ modèo maximopere carum vita defunctum esse, & agnatum ejus Comitem Casoniensem ad successionem destinari d. 12. Decembris desiderium successoris hujus non inepte his verbis exprimebant: Der Graf Casoni kan kaum die Stunde erwarten, da ihm der Violbraune Habit angezogen werden soll x. Cum hoc vestitu Prælatorum forte non incommode comparare posses pallium violaceum *Decani Facultatis Philosophicæ* in Alina hac Philurea. *Conf. §. preced.*

§. 60. De pallio *Archiepiscoporum* in Jure Canonico t. t. de auctoritate & usu pallii, & alibi frequenter agitur. Est autem istud pallium describente Abbate in rubr. d. t. fascia latitudinis trium digitorum ex candida lana linoque confecta, habens circulum humeros constringentem, & duas lineas seu cordulas ab utraque parte ante & retro pendentes. (a sinistris est duplex, a dextris simplex) item quatuor cruces nigras, alii dicunt purpureas, quarum una residet ante pectus, sequens retro in humeris jacet, ulimæ hinc inde brachia exornant. Plura de eo vid. apud Magnif. Dn. ZIEGLER. ad Instit. Lancelloti lib. I. tit. 11. §. 1. p. m. 80. SPELDELIIUM in Speculo voc. Pallium, ac Scriptores juris publici passim.

§. 61. In Hispania disputationum publicarum Præsides pallium flavum gestant. Sic enim ZELLER. in Itin. Hispan. p. 48. In Spanien, wenn Sie auf hohen Schulen disputiren, so sitzt der Präses auf der Cathedra, hat einen gelben Tassent-Mantel und ein Bind um ein kleines Hütlein und einen Federbusch drauf.

§. 62. A pallio pergo ad Togam. Apud Romanos qui Magistratum aliquem petebant, *Candidati* appellabantur id nominis adepti a toga candida, quam gestabant, quise magistratum gerere professi erant. *Vid. ROSIN. Antiquit. Rom. l. 7. c. 8.*

§. 63. De calceis Pontificum modernorum ita SPRENGER. jur. Publ. lib. 2. c. 36. p. m. 318. Quod usum calceamentorum rubrorum cruce insigni-

insignitorum attinet, quæ moderni portant, ab antiquo non ita fuit, cum Constantinus Imperator mandaverit Pontifici vestire pedes linteis candidissimis, in cuius vicem successerant postea calceamenta rubra cruce insignita, quæ ad osculandum præbet.

§. 64. Nec solum in vestimentis, sed & in eorum ornamentis colorum diversitas diversos personæ status quandoque designat. Videas enim *Equites crucigeros* potissimum crucis colore distingui. *Malthesi* crucem albam octangularem ad sinistrum pectoris latus gestant. *Teutonici* vero crucem nigram pallio albo inhærentem. Similis crux nigra in vestitu albo portatur in regno *Arragoniæ* ab *Equitibus S. Mariæ redemptionis*. Crux viridis ab aliquot ordinibus fuit adumata. *Ordo Equitum S. Lazari* crucem viridem octangularem, cuius in medio alba alia minor crux apparet, *Ordo Equitum de Alcantara* crucem viridem cum extremitatibus lilitatis gestant. Rubra vero crux insignie est ordinum plurimum, nimirum *S. Stephani*, *S. Jacobi de Spatha*, *de Calatrava*, *Jesu Christi*, *de Montesia* & *di santa Maria Mater Domini*. Sed in singulis, ut a se invicem discerni possent, vel color alius fuit superadditus vel etiam figura crucis variat. *Vid. LIMN. de J. P. lib. 6. c. 2.*

§. 65. Notari etiam merentur duo Ordines Equitum distincti fasciis versicoloribus. Unus ordo *S. Georgii & Periscelidis des blauen Hosenbands*, institutus ab *Eduardo III. Rege Angliæ*, (de cuius origine historiam satis notam eruditis, ac si præfatus ordo ab alligata per *Eduardum Comitissæ Cantii Periscelide* ortum traxerit, in dubium vocat non sine ratione *Dn. BEGM. de dignitat. Illustr. dis. 16. §. 4. p. 420.*) alter della Banda vel Fasciæ rubræ *der rothen Binden*, autorem agnoscens *Alfonsum VII. Regem Hispaniæ*, de quibus vide plura ap. *LIMN. d. l. n. 25. & 40.*

§. 66. Ad ornamenta vestium spectant etiam divisiæ, *Liber: ven*, de quibus *vid. HOPPING. c. 22. n. 302. seqq. f. 1047. seq.* Et per harum colores famulos præprimis ac milites gregarios a se invicem solere discerni testatur experientia. Putamus autem cuilibet privato regulariter liberum esse, colores divisiæ sibi eligere pro lubitu quos velit, quia id nusquam prohibitum, nisi id fiat dolo malo, & in fraudem aut emulationem alterius, item nisi sit color iste a Principe jam electus ad divisi-

divisiam, quo casu quidem, siue id fiat ex arroganti aut superbo animo, siue etiam absque eodem, modo tamen post admonitionem præcedentem in eo persistat privatus, eundem, si non majestatis læsæ aut violatæ, certe ut contemptæ reum extra ordinem puniri posse arbitror *arg. t. t. C. de Vest. Holober.* Huc spectant verba ex *Act. Brunsvic. citata HOPPING. d. l. n. 309. f. 1048.* mit handgreiflicher Antastung der Fürstl. Braunschweigischen Farbe, so ihm angelb und rothen Seidengewand vorgehalten worden.

§. 67. Quærit hac occasione Höpping *d. l.* An miles portans insignia vel divisiam Imperatoris eo respectu ab hostibus bellum Imperatori indicentibus capi potuerit. Nos cur eandem quamvis satis obscure formatam, affirmare non debeamus, causam videmus nullam nullamque rationem dubitandi. Nam rationes, quas pro negativa producit Ludovicus Romanus, eumque secutus *HOPPING. d. l. n. 310. seqq.* sane tam frigida sunt, tamque impertinentes, ut eas nec recensitu dignas judicemus.

§. 68. Quæ hæcenus de distinctione personarum secundum varios vestimentorum colores disserui, pleraque spectarunt ad justum in sensu negante, seu ad jus pro attributo personæ sumtum. Dicenda vero etiam nonnulla sunt de legibus Imperii nostri circa colores vestimentorum disponentibus. Bene Seneca *Epist. 51. Alia vestis sapienti ac probo viro magis convenit, quam alia, nec ullum colorem ille odit, sed aliquem putat aptum esse frugalitatem professo.* Observarunt hoc Imperatores Romani in recessibus passim, unde & ratione colorum voluerunt esse diversitatem in vestimentis. Color *Carmasinus Carmasinois* quibus personis indultus & quibus prohibitus fuerit, ostendunt *Reform. Pol. de anno 1530. tit. 12. §. 1. tit. 13. §. 1. & 3. tit. 14. §. 1. tit. 16. §. 1. Ord. P. de anno. 1577. tit. 11. §. 1. & tit. 13. §. 1.* Prohibentur etiam illæ personæ, quæ infra dignitatem Equitum aut Doctoralem sunt, equis suis *flava* ornamenta (quasi vestimenta equorum) comparare. *Ref. Pol. de anno 1530. tit. 17. §. 1. O. Pol. de ann. 1577. tit. 14. §. 1.*

§. 69. Judæi tanquam vilissimi hominum, quemadmodum non nisi severissimis legibus in Republica tolerandi sunt, ita & convenit, ut quo magis ab aliis discerni queant hominibus, certo ac peculiari vestitu utantur non minus atque Carnifices, ac scæminæ lucrum corpore quærentes *d.*

O. P. de ann. 1577. tit. 10. Constitutum ergo est sapientissime d. Res. Polit. d. ann. 1530. t. 12. §. 1. Daß die Juden einen gelben Ring an den Rock oder Kappen allenthalben unverborgen zu ihrer Erkänntniß öffentlich tragen. *Flavus enim color censetur proditorius, forte quia citius deficit, aut quia auri color est, cujus gratia nihil non perpetratur - - - Hinc & proditor Judas flavo pallio depingitur. - - - Moriones quoque apud nos flavo vestiuntur colore, utpote contemptibili & despecto.* KORNMANN de jur. virgin. c. 74. p. m. 173. Hic tamen Lipsiæ circulum istum flavum ita aperte non portant, quamvis obligati sint ministris publicis eum ostendere. Die Angebe, Schuß oder Mauth Zettel, auch gelben Flecklein soll ieder Jude stets bey sich tragen und schuldig seyn, iedweden der Rath's-Diener oder auch Stadtknechte solchen auf Begehren vorzuzeigen, oder den begehrenden Rath-Diener oder Stadtknecht in Verweigerungsfall, einen Reichsthaler verfallen seyn. Leipzig Juden-Ordnung. §. 6. *In Italia, Patavii Antenoris & Roma flavis pileis incedere tenentur. In terris Serenissimi Domini Venetiarum deferunt biretum crocei vel lutei coloris, ut ab omnibus dignoscantur, quod introductum est in eorum ignominiam & opprobrium, ut ab eis sit cavendum* KORNMANN. d. 1.

§. 70. De vestitu satis. Differentia status personarum etiam in sessione & accubitu observari solet, ut scilicet honoratior sedeat in loco honoratior. Sed & hic color usum habet. Cardinales in privata audientia sedent super pulvinaribus duobus ex rubro panno. SPRENG. Inst. Jur. publ. l. 2. c. 35. p. m. 311. Non ergo errabimus si dixerimus diversis dignitate personis diversorum colorum subsellia convenienter assignari posse, superioribus rubeas, inferioribus violaceas aut nigras &c.

§. 71. Præterea & in scripturæ ac sigillorum colore diversitas personarum fuit observata. Nam quod illam attinet, ex antiqua Romanorum ac Græcorum Imperatorum historia constat, eos in inscriptione & subscriptione Rescriptorum speciem atramenti rubri (si modo recte dicitur atramentum rubrum) vel purpurei, quod sacrum encaustum dicebatur, usurpasse hujusque encausti usum privatis interdixisse, l. 6. C. de divers. Rescript. Vid. omnino Magnif. Dn. STRYK. de Cera rubra cap. ult. per integr. Unde non male DIETHERR. addit. Besold. Thes. voce Dint. n. p. m. 200. Diejenigen Herren dörrften mit rother Dintent schreiben, welche über Tod und Leben zu urtheilen hätten. Sed encau-

stum istud hodie & cum eo prohibitio exolevit. *Dn. STRYK. d. l. n. 24. seqq.* Plura de atramentis diversicoloribus *vide ap. DIETHER. Bes. Contin. voc. Dinten f. m. 63.*

§. 72. Magis ad nostra tempora spectat diversus ceræ color in signatione usitatus, ab aliis *albus*, ab aliis *flavus*, *ruber* ab aliis aut *viridis*, a nonnullis etiam *coeruleus*, ab aliis *niger*, nec tamen pro lubitu. Reperias enim singulos cerarum colores a Regibus aut Principibus in sigillo quandoque fuisse adhibitos, imo a quorundam usu privatos fuisse repulso, præprimis ab *albi* aut *rubri*. Sed cum hanc materiam jam sufficientissime tractaverit *Magnif. Dn. STRYK. de Cera Rubr.* eo me brevitatis studio refero. *Conf. BESOLD. Thes. Pract. voc. Wachs ibique DIETHER. f. m. 983. & in Besold. Contin. d. voce f. 626. SPEIDEL in speculo d. voce f. m. 1332. Magnif. Dn. ZIEGLER. de Jur. Majest. lib. 2. cap. 21. §. 14. seqq. p. 1166. seqq.* ubi deprehendes varia Responsa Facultatis Juridicæ Lipsiensis, Wittebergenfis & Scabinatus Hallensis, decidentia cum rationibus, quod nemo privatus, siue Nobilis sit siue Ignobilis, cera rubra in signando uti queat, nisi hanc potestatem speciali privilegio acquisiverit. Illud omittere nequeo, quod in Collectaneis MS. S. Viri cujusdam in hac Civitate olim non incelebris legi, Scabinatum Lipsiensem anno 1574. d. 15. Novembr. a Serenissimo Electore Augusto gloriosissimæ memoriæ sigillum quo hodie utuntur & privilegium signandi cera *rubra* accepisse, cum antea *flava* signaret.

§. 73. Non minima distinctio status humani est, secundum quam alii sunt nobiles, alii plebei. Elucet horum differentia possitumum in insignibus, quibus non solum nobiles ab ignobilibus, sed & qua hi qua illi a se invicem distinguuntur. In materia vero Insignium insignem usum præbent colores, de quo tamen pauca ex Höppingio & quasi per indicem licebit colligere, cum fusioem hujus argumenti tractationem ipse in erudito opere de Jure Insignium nobis præripuerit. Et quidem initio notandum: quandoque & præprimis antiquitus colores solos in insignibus loco imaginum fuisse usurpatos. *HÖPPING. c. 9. n. 398. 442. & 446.* Unde quæsitum fuit, an scuta pura seu unius coloris pro insignibus sint habenda, quoad definit *Spenerus part. spec. operis Heraldici proleg. §. 30.* Deinde quoad diversitatem insignium istæ regulæ etiam observandæ sunt: Data una insignium dissimilitudine, & vel ex solis coloribus

bus desumpta, arma etsi alias sint eadem, diversa tamen debere judicari. *HöPPING. c. 11. n. 18. 20. 22.* Item: Majores in propagatione stirpis diversos insignium colores propagare consuevisse, ipso insigni retento. *HöPPING. c. 9. n. 483. seqq.* Denique ratione conjunctionis & dispositionis colorum in insignibus certa quædam principia sunt, observanda, proposita a *CHASSAN. Catal. glor. mundi part. 1. Confid. 38. Concl. 64. 65. 69. 70. 71. & 72. HöPPING. c. 9. n. 481. seqq.* v. g. ne in insignibus imagines, quas clariores reddere convenit atque jucundiores, faciant obscuriores. *Idem c. 11. n. 8. seqq.* Item ut si arma fiant ex simplicibus imaginibus seu ex colorum varietatibus, nobilior color nobiliori id est priori & superiori in loco ponatur. *Id. d. c. 11. n. 5. seqq.* Quinam vero colores habeantur pro nobilioribus tractat *idem ibid. n. 14. seqq.* Porro unde originem sumserit mos animalia fera in insignium imaginibus, v. g. Leones, Aquilas, Lupos &c. coloribus diversis a naturalibus v. g. cœruleo alioque vario pingendi, inquit *idem c. 9. n. 445.* Est etiam in insignibus coloris aurei & argentei seu fulvi & albi usus non infrequens, imo fere necessarius, nisi insignia pro spuris haberi debeant, per ea quæ tractat *idem c. 9. n. 485. & c. c. 11. n. 58. seqq.* De colore cristarum vide *eundem c. 9. n. 612. seqq.* Sed nec frustra colores in insignibus adhibentur. Habent enim singuli suas significationes quasi mysticas, quarum explanationem ex Chassanæo recenset summam *LIMN. jur. publ. lib. 6. c. 6. n. 64. seqq.* eam tamen ut confusam & impertinentem rejicit *Dn. B E C M. diss. 6. de dign. illustr. c. 3. §. 2. p. 177.* Nos subsistimus, judiciumque de hac re celeberrimi Speneri in parte generali Operis Heraldici (quam avide desiderat eruditus orbis) haud dubie aliquando aperiendum expectamus.

§. 74 Viso generali colorum usu in insignibus, pauca quædam specialia subjungemus. Unde in clypeo *Austriaco* purpureus & albus color originem sumserit ostendit *Besoldus voce Wapen f. 988.* In Insignibus Serenissimi Electoris *Saxonie* Leonem lateris dexteri non tantum argentei coloris esse, sed & aurei, ostendit *Spenerus part. spec. Op. herald. proleg. §. 21. f. 16.* In potentissimi Electoris *Brandenburgici*, Domini mei Clementissimi, insignibus aliquot gryphes variorum colorum deprehenduntur, unus niger in campo aureo, alter rubeus unguibus aureis in campo cœruleo, tertius coccineus cruribus & rostro aureis in campo argen-

argenteo, quartus rubris & prasinis tæniis distinctus in campo simili. Quænam autem hujus colorum diversitatis sit ratio ostendit idem Spenerus *d. l. lib. 1. c. 13. §. 13. f. 83.* Nec omittere possum insignia celeberrimi hujus Municipii *Lipsiensis*, quæ ex Misnicis & Landsbergenfibus conflata esse, *coloribus* duntaxat mutatis ex indultu ac concessione Othonis Misniæ Marchionis asserit Höpping. *de Jur. Insign. cap. 6. §. 7. n. 1112. p. 396.* quam opiunionem tamen refutat Schneider, *Chron. Lips. p. 97.* Sed pene oblitus fuisset insignium communis hominum parentis Adam, de quibus sic lego apud Dietherrum *in addit. ad Besold. Thes. præf. voce Adam f. 671.* Johannes Feron ein Advocat zu Paris meldet, Adam habe einen rothen Schild geführt, sich zu erinnern der rothen Erden, von welcher er geschaffen worden, und in solchem Schilde sey ein schwarzer Alpsefel zu sehen gewesen, zu bemerken seinen schweren Sündenfall Verum cum hæc narratio magis jocosa sit quam seria, ideo transeat.

§. 75. Affines insignibus sunt notæ, quibus caupones apud nos etiam solent in signum, quod in ædibus suis cauponaria exerceatur HOPPING. *de Jur. Insign. c. 6. part. 8. n. 1330. seq.* quod Germanice solemus efferre Wirthshäuser, die einen Schild aushängen haben. *De quibus vid. autt. a DIETH. addit. ad Bes. Tb. Pr. voce. Wirth f. m. 1006. citatos.* Hujus loci est quæstio: An cuilibet Cauponi integrum sit, notam, quamcunque velit, cauponæ suæ apponere, an vero eandem specialiter a Principe aut Magistratu municipali impetrare habeat opus? Ad quam quidem abstrahendo a cujusvis loci statutis respondeo affirmando prius, quia nulla lege electio signi ejusmodi est prohibita. Quod vero prohibitum non est, id licet. *Conf. HOPPING. d. l.* Neque obstat, quod de insignibus quidam asserunt, privatos non posse sibi insignia pro lubitu eligere, quia concessio insignium spectet ad jura majestatis, ut late deducit *Magnif. Dn. ZIEGLER. de jur. Majest. l. 2. c. 21. §. 7. seqq. p. 1161. seq.* Nam præterquam quod assertio ista indistincte ab omnibus haud approbetur vide *Dn. ZIEGLER. d. 6. 7. init. BESOLD. voce: Wapen ibique DIETHERR. f. 988. seq. HOPPING. de Jure Insign. c. 6. part 8. n. 1448. seqq. SPEIDEL. in speculo vocis Wapen f. 1341. seqq.* ab insignibus ad signa cauponarum N. V. C. cum a diversis male inferatur. Prohibitio enim de insignibus est odiosa, adeoque stricte explicanda, neque valet in signis, quibus homi-

nes in signando utuntur, aut annulis signatoriis. *Magnif. Dn. ZIEGLER. d. l. §. 18. p. 1169.* tantum abest ut in notis cauponarum attendi mereatur.

§. 76. Limitanda tamen est opinio nostra, ut aliter se res habeat, si ad æmulationem alterius, caupo sibi signum eligat. Quemadmodum enim in genere ædificare aut extruere quod ad alterius æmulationem aut injuriam vergit, non licet, vid. REYGER *Thes. voce: Aedificium*, ita nec hic licebit. Unde si hospes in municipio quodam sibi signum aliquod sumserit, potest prohibere ne in illo loco alius illud accipiat, quia sua interest, ideo quod forte propter ejus famam & diligentiam cuncti viatores & hospites ad ipsum currerent, iam vero diffamaretur, si alius non æque idoneus & industrius signum istud assumeret vel etiam is, qui de novo signum istud assumit, lucrum ejus honestum intercipiendo dolum committeret, quod tolerandum non est. Accedit, quod apponere signum alienum in rebus suis sit prohibitum. *Arg. l. 1. C. de navib. non excus. libr. XI, Vid. Luc. de PENNA, in leg. Stigmata C. de Fabricens. Guillh. BENEDICTI in repet. cap. Raynuius de testament. n. 59. Chassan. Catal. Glor. mund. part. 1. Conf. 38. Concl. 34. p. m. 41. seq. adde omnino HOPPING. d. l. c. 14. n. 114. f. 797.*

§. 77. Præmittenda hæc fuerunt, ut usus coloris in præsentis quæstione eo melius ostendi posset. Quamvis igitur caupo non possit constituere sibi signum, quod alius jam tabernæ suæ aut cauponæ præposuit limitanda, tamen hæc est propositio ut liceat eligere signum alii signo plurimum simile, modo discrepantia sit in aliquibus CHASSAN. *d. l. p. 41.* Unde si modo color notæ cauponariæ differat ab aliâ, licebit eadem uti. In exemplum hujus rei produco tria diversoria Lipsiensia, unum aquila cœrulea, alterum rubra, tertium aurea insignita, den blauen, rothen und güldnen Adler re. *conf. supra t. b. 72.*

§. 78. Hinc facile definiri potest quæstio, an liceat hospiti mutare colorem signi sui? Nam respondeo, utique id licere, si modo per novum colorem signum istud alieno signo non fiat plane simile. Sic ante annos quosdam hospitio cuidam hic Lipsiæ erat præfixum signum urfi fasci des braunen Bârs. At hunc colorem urfi postea hospes commutavit cum aureo, nemine contradicente. Si vero cum nigro voluisset commutare atique non liquisset, quia jam diversorium aderat urso nigro insignitum.

§. 79. De societate civili hæc sufficient. In societate domestica denique usus colorum est nullus. Deprehendere enim poteris in omnis ævi historis integras familias certis quibusdam notis fuisse distincta, quæ genitivæ etiam dici solent, quarum pleræque ex cuticula alio colore, quam reliqua cutis est, gaudente, & varias rerum formas repræsentante consistant. In colligendis harum notarum exemplis non ero occupatus, cum id jam diligentissime præstiterit HOEPPING *de Jure Insign. c. 18. per integras p. 895. seqq.* Solet autem quæri: An ex hujusmodi notis genitivis paternitas aut filiatio probari possit? Sed de hac quæstione commodius tractabimus *infra cap. ult.*

§. 80. Statui hominum sociali opponitur status subsidiarius belli. Hic autem sapius integræ factiones coloribus distinctæ. In Anglia Rosa alba ex una & rubra ex altera parte diu satis historicis scribendi ansam præbuere, donec eæ ab Henrico VII. per matrimonium iterum jungerentur *Vide ERASM. FRANCISCI Trauersaal. part. 2. hist. 8. HOPPING. d. l. c. 6. part. 3. n. 497. seqq. f. 309. seqq.* De triplici tentorio Tamerlanis, albo, rubro, & atro *vide quos citat idem d. l. c. 17. n. 1334. f. 869.* De vexillis rubeis, aureis, argenteis, purpureis, roseis & albis tractat *idem prolixè d. c. 17. n. 324. - - - 398. Conf. Dn. STRYK. de cera rubr. cap. 1. n. 55.* De draconibus & serpentibus olim a Romanis in bello usurpatis eorumque colore *vide HOPPING. d. l. n. 205. seqq.* & de tunica ruffa ducis prætorii *n. 326.* Nam tempore belli rubearum vestium olim erat usus maximus, præprimis apud Lacones. *Magnif. Dn. STRYK. d. n. 55. HOPPING. c. 9. n. 463.*

§. 81. Absolvimus usum coloris accidentaliter prædicati (*Vide supra cap. 1. §. 15.*) in diversis hominum statibus. Restat ut paucis ostendamus, quid conducat color essentialiter acceptus. Ubi initio obiter noto memorari a Dietherro *addit. ad Bes. Thes. voce Dintenf. m. 200.* Præfectum atramenti, citarique pro explicatione hujus officii Rupertum *in Hist. univ. c. 4. §. 11* At Ruperti observationes ad Besoldi synopsis minorem, quas sub titulo historiæ Universalis edidit, in libros partitæ non sunt, nec vestigium ullum in iis de præfecto atramenti deprehendere potui, uti nec in aliis scriptoribus quibusdam magistratuum Romanorum officia ex professo, ut ajunt, exponentibus: Et præterea divinare nequeo, in quonam officium hujus præfecti constiterit. Meminit equidem Diether-

rus *d. l. vectigalis atramentarii* provocatque ad Pacii Analysin Codicis, unde forte suspicari posses, Præfectum Atramenti vectigali isti fuisse præpositum. Sed nihil definire volo, cum mihi non licuerit esse tam beato, citatam Pacii analysin introspicere, aut commodato accipere. Forte etiam respexit ad magistrum officiorum, vel potius scriniorum, quorum cura erat Encasstum sacrum legitime confectum, ac certis in scriniis conditum conservare. *Vid. Magn. Dn. STRYK. disp. de cera rubra cap. ult. n. 12.*

§. 82. Transeo potius ad alia. Et cum supra *c. r. d. §. 15* dixerim, colorem essentialem vel formaliter denominari vel materialiter, uterque significatus certum hominum statum invenit, qui circa eum sit occupatus, ille quidem tinctorum, hic pictorum, de quibus postquam nonnulla breviter recensuerimus. capiti huic finem imponemus.

§. 83. Et *tinctorum* quidem quod attinet, quomodo a pictoribus differant, tradit Schefferus *de arte pingendi §. 10 p. 42*. Opificium tinctorum numerandum non solum esse inter utilia Reip. sed & rebus licitis annumerandum esse, nemo forte dubitavit, nisi Chassanæus *Catal. Glor. mund. Part. II. consid. 41. p. m. 739*. opificia pannificum, serificum & tinctorum inter artes referens, quæ quidem sint honorabiles in humana civilitate, de se tamen illicitæ, cum inserviant vanitati in multis, & in signum detestationis talis vanitatis legatur *Luc. XVI.* quod dives epulo, qui induebatur purpura & bysso, sepultus sit in inferno. Verum nos arbitramur, non magis ex citata historia *Luc. XVI.* aliquid pro improbando opificio tinctorum inferri posse, quam ex Jure Civili cum Rebuffo & Chassanæo *d. l. pro adstruenda præcedentia pannificum & tinctorum*, quorum ille pro tinctoribus adducit *§. si quis in aliena 34. Inst. d. R. D.* Hic vero pro pannificibus provocat *ad l. sed si ex meis §. l. quicquid in fin. ff. de A. R. D. item ad §. Cum ex aliena 25. §. seq. si tamen alienam §. c. Inst. de R. D.* Aspiciendi enim hic potius sunt diversarum regionum mores & observantiæ.

§. 84. Prohibentur autem Tinctorum Jure Electorali Saxonico *per Mandat. Joh. Georg. I. de die 31. Januarii 1626. (vid. Part. I. Corp. Saxon. f. m. 178.)* telas laneas vel semilaneas variis coloribus mixtas colorare sub poena viginti Joachimicorum.

§. 85. Jure Imperii constitutum, ut color pannos corrodens, die schädli-

de, betriegliche, fressende oder corrosiv. Farbe, so man die Teufels-Farbe nennet, in colorandis pannis nequaquam adhibeatur, sed loco eius color ex Isatide herba confectus, die Weid-Farbe. Quod si vero vel tinctorum de facto colore isto corrosivo in coloratione pannorum utantur vel etiam alii pannos hujusmodi colore tinctos vendant, ii & infamia vel multa pecuniaria puniri, ac pannus ipse confiscari debeat. *vid. Ord. Polit. de anno 1577. tit. 21. §. 3.* Idem repetitum fuit in mandato Cæsareo Ferdinandi III. de anno 1654. ubi ad colores corrosivos refertur color cœruleus *indigo* dictus, & mandatum istud Cæsareum a Serenissimo Saxoniae Electore edicto fuit corroboratum in *Resol. Grav. de ann. 1661. tit.* Von Justitien. Sachen §. Wie hoch auch zum sechs und siebenzigsten. *Conf. etiam Rec. Imp. de anno 1544. §. beneben diesem 126. U. R. J. de ann. 1603. §. Gleichfals und dierweil. 64.*

§. 86. Præterea Tinctores die Schwarzfärber in circulo Lipsiensi, Dresdensi & Zvickaviensi certa gaudent ordinatione, confirmata 1614. a Divo Johanne Georgio I. cujus summa potissimum punctis sequentibus continetur. 1. Es soll keiner färben, er habe denn das Handwerk drey Jahr bey einem Meister gelernet, und drey Jahr gewandert. 2. Es soll keinem Handwerk noch Händlern ausser denen Schwarzfärbern Leinwand, Barchet, halbwüllens und sonst ins gemein zu färben verstattet werden. 3. Der Meister werden will, soll dem Handwerge ein Meister-Stücke von drey Farben, nemlich Schwarzer, Rother und Blauer fürlegen, 2c. 4. Die zwischen Meistern und Gesellen entstandenen Irrungen sollen gewisse vier Meister im Handwerk derer Städte Leipzig, Leisnig, Oschatz und Mitwendda, zu vertragen Macht haben, do es aber ja dem Handwerk nicht berichtet und fürgetragen werden könnte, soll man alsdenn die Obrigkeit derselben Stadt darzu nehmen, und was von selber Obrigkeit und denen vier Meistern beschlossen wird, dabey soll es bewenden, und keines weges, wie zuvor geschehen, die Sache weiter in fremde Länder und Städte gebracht werden. 5. Es soll kein Meister 2. Werkstädte gebrauchen, und mit Gesellen betreiben, sondern eine iede Werkstatt mit einem sonderlichen Meister in Pachte besetzen, auch nicht in zweyen Häusern Leinwand zu färben annehmen, und hinwieder gefärbet ausgeben. 6. Es soll auch vermöge eines tempore Chur-

fürsts Augusti den 17. Martti 1568. ergangenen Abschieds keine neue Rolle oder Mandel, oder ein Färber-Haus außerhalb derer Städte, ohsonderbahre Churfl. Nachlassung aufgebauet werden. 7. Es soll kein Meister Leinwad zu färben mit Ausfahren oder Tragen holen, und hinwieder die gefärbte Leinwad in die Städte, Flecken oder Dörffer führen und tragen, sondern seines Glücks daheim erwarten. 8. Welcher Meister auf des Handwercks, Ober- und Bier-Meister jedes Crenses beschehenes Erfodern ungehorsam aussenbleibt, soll in die Unkosten und daß die andern seinetwegen vergeblich reisen müssen, condemniret werden. Quod n. 6. retulimus nullum ædificium tinctorium sine concessione Serenissimi in suburbiis & extra municipia esse exstruendum quam rationem habeat, aliis inquirendum linquimus. Simile quid per mandatum Wenceslai Imperatoris de ann. 1397. constitutum est referente LIMN. J. Publ. l. 7. c. 17. n. 20. ne videlicet Schmiede-Becken- und Färbhäuser, sine consensu speciali Senatus & civium Friedbergæ de novo exstruantur, ob metum, ut videtur, incendiorum.

§. 87. Ab hoc capite non aliena erit illa quæstio: An Doctor vel Studiosus tinctorem ex vicinia expellere possit? Ita puto, quia potest expellere omnes Opifices, qui strepitu aut odore gravi studiis molesti sunt per rationes, quas vide ap. *Magnif. Dn. STRYK. de Jure Sensuum Dissert. III. c. 2 n. 10. sqq. & Dissert. V. c. 3. n. 26. seqq.* CARPZ. l. 2. c. 37 d. 23. FINCKELTH. obs. 64. RICHTER. ad authent. habita C. ne filius pro patre Disp. 3. tb. 2. & præjudicia a Carpzovio, Finckelthufio & Richtero dd. II. relata. Iam vero infectores & strepitu & graveolentia vicinis molestiam creant. Limitationes vero hujus assertionis vide apud citatos Doctores, inter quas etiam est, nisi consuetudo loci moveat in contrarium. De qua tamen si sit dubium, merito pro Doctoribus & Studiosis erit pronunciandum. Eo enim jam seculo vivimus, ubi eruditis vix ullum privilegium salvum est, cui non detractum velint omnes. Unde si alibi præsidium desit, certe sententiam studiis faventem defendere debent J.Cti. *Magn. Dn. STRYCK. d. diff. 3. c. 2. n. 20.*

§. 88. Pictores (vid. §. 82.) in genere accepti, sunt, qui figuram seu effigiem alicujus rei lineis formare possunt. SCHEFFER. de arte pingend. §. 1. Horum varia sunt genera. Pingunt enim Phrygiones acu filisque diversicoloribus, Polymitarii & Barbaricarii radio textorio,

Emp.

Empestæ auro argentoque immisso in exsculptos ante ductus imagines quoscunque referentes, Musivarii tessellis diversicoloribus dispositis immissisque arenæ, Lignarii tabellis ligneis tenuioribus diverso modo coloratis tabulæque pro imaginum ratione, exsculptæ immixtis & glutine firmatis, Encâustæ inusione cerarum, colorum aut vitri. Nemini tamen laus Pictoriæ vel rectius vel usitatus tribuitur quam iis, qui colores inducunt chartis, tabulisve ac Pictores proprie dicuntur, *Idem d. l. §. 11. - - §. 17. p. 42. seqq.* Possemus de hujus artis pictoriæ laude, deque pictoribus utriusque sexus omnis ævi celebribus ac de honore & æstimatione eorum apud summæ fortunæ homines plura disserere, si chartæ angustia & propositus scopus permetteret. *Vide interim CHASSAN. catal. glor. mund. Part. II. Confid. 44. p. m. 74. seqq. SCHEFFER. d. l. §. 6. seqq. p. 31. seqq. PETRUM MEXIA in sylva var. lect. l. 1. c. 16. p. m. 66. seqq. Adde Thom. GARZON. in der Welt Schauplats. disc. 90. PETR. CRINIT. l. 1. de honest. discipl. c. 11. RHODIGIN. lib. 16. antiq. lect. c. 23. Communiter & Lucas Evangelista pictoribus annumerari solet, de quo tamen ex Berneggero dubitat Dietherr. addit. ad Besold. Thes. pract. voce Mahler f. m. 661.*

§. 89. Jure Justiniano constitutum deprehendimus in l. 8. C. de metat. & epidem. lib. 12. quod præter archiatros & magistros literarum pro necessariis artibus vel liberalibus disciplinis etiam picturæ professores (si modo ingenui sunt) hospitali molestia (von Einquartirungen) quoad vivunt liberari debeant. Simile & imo majus privilegium in Codice Theodosiano deprehendere licet. Jubent enim ibi Imperatores l. ult. Cod. Theodor. de excus. artif. lib. 13. tit. 4. picturæ professores ingenuos neque sui capitis censione, neque uxorum aut etiam liberorum nomine tributis esse, munificos, (hoc est obnoxios vid. TABOR. de metat. & epidem. part. 3. c. 2. art. 2. §. 11. p. m. 206.) Cujus dispositionis ratio haud dubie fuit ista, quod antiquitus ars pictoria liberalibus & ingenuis fuerit annumerata. Ita quippe Plinius lib. 35. nat. histor. §. 10. Pamphili auctoritate effectum est Sicyone primum, deinde in tota Gracia, ut pueri ingenui ante omnia diagraphicen, hoc est picturam in buxo docerentur, recipereturque ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honor ei fuit, ut ingenui eam exercerent, mox ut honesti, perpetuo interdicto ne servitia docerentur. Unde simul constat cur in d. l. 8. Cod. Justin. & d. l. ult.

ult. Cod. Theod. privilegia ad ingenuos restringantur. Patet simul, quod hodie immunitas pictorum apud nos non obtineat amplius, quia nimirum hodie ars pictoria liberalibus non solet accenseri, sed opificiis.

§. 90. Quamvis enim indistincte asserere nolim, Pictores veteres artificiosiores fuisse nostratibus *Dilherr. Tom. I. Disp. p. 722. vide. FRANCISCI lustige Schaubühne P. I. erste Versamml. p. m. 180. de Albrechto Dürero vide DIETH. auld. ad Bes. thes. voce Mahler fol. m. 661.* Certum tamen est, plerumque hanc artem hodie exerceri non famæ, sed famis sedandæ causa. Jam vero operas pictorias ad operas fabriles referendas esse, si ars pictoria non animi tantum causa exerceatur, docet Barbosa *l. 14. c. 34. ax. 2. arg. l. 26. §. 12 de cond. indeb. l. 23. 24. de op. libert. junct. l. 1. C. de excus. artif. § 1. 8. C. de metat.* Quapropter & hic Lipsiæ pictores peculiare faciunt opificium, certisque utuntur articulis collegialibus, confirmatis a Divo Joh. Georgio II. an. 1668. mense Decembri, quorum hi sunt notabiliores. (1.) Sollen jährlich zwey Ober-Meister vorgestellet werden, die sich bemühen sollen, die zwischen Meistern und Gesellen entstandene Irrungen, die Innung betreffend, zu vergleichen, auch im Fall der Noth die Ubertreter um ein oder zum höchsten zwey Pfund Wachs zu bestraffen. Die übrigen Irrungen aber gehören vor den Rath oder die Stadt-Gerichte. (2.) Ein ieder, der allhier der Kunst und Mahlens sich gebrauchen will, soll anderer Gestalt nicht zugelassen werden, er habe denn von dem Rath (massen denn der Rath sich vorbehält freunden Kunst-Mahlern dergleichen Concession auf ein halb Jahr zu ertheilen) oder von der Mahler Innung, daß er daselbst Meister worden wäre, solches erhalten. (3.) Und zwar wenn es ein fremder Meister wäre (er komme aus einer Innungs-Stadt oder nicht) und der Rath ihn zum Bürger eingenommen hätte, der soll vor allen Dingen der Innung darthun, an welchen Ort er Meister worden, auch so dann dem Rath zum Respect eine beliebliche Historie die ihm angegeben werden wird, zu einem Kunststück verfertigen, in die Innung aber alsobald 20. Rthlr. erlegen, und denen Meistern eine Mahlzeit geben. (4.) Wäre es aber ein lediger Geselle, der soll zuörderst beyder Innung einen richtigen Lehr- und Geburts Brief vorzeigen, zum wenigsten zwey Jahr gewandert, und ein Jahr allhier gearbeitet haben, und noch ein Jahr alle

März

Märckte einmahl muthen, alsdenn soll ihm bey der Innung, das Meisterstück zu machen, angedeutet werden, er auch alsdenn 20. Rthlr. und eine Mahlzeit geben. (5.) Er were dann eines Meisters Sohn alhier, oder heyrathete eines Meisters Tochter oder Wittib, alsdenn soll er nur einmahl muthen und 6. Rthlr. erlegen. (6.) Die Meister-oder Kunst-Stücke sollen seyn von Del-Farben, eine Tafel zum wenigsten 3. Ellen hoch, oder wie hoch und breit selbige der Rath begehren wird. Das Kunst-Stück an sich selbst soll aus einer schönen Historie, oder was hierzu der Rath für gut befindet, wohl inventiret und verfertiget, auch ob es tüchtig oder nicht dem Judicio des Raths und der Meister untergeben, und an den ersten Fall ohne entgelt auf den Rathhause gelassen werden. (7.) Ein Geselle so sich zuvor mit der Störer Arbeit beholffen, soll eher zu dem Handwerke nicht zugelassen werden, biß er sich zuvor bey der Innung abgefunden. (8.) Jedoch sollen diejenigen Personen, so aniezo in dieser Stadt der Mahleren sich gebrauchen, als Mäurer und andere auf ihr Leben bey ihrer Posses des Mahlens, jedoch was sie selbst mit ihrer Hand verrichten, gelassen werden, dieselben aber keine Gesellen und Jungen annehmen. (9.) Eines Meisters Wittib soll, dafern keine Kinder vorhanden, macht haben ein Jahr Gesellen zu halten, hernach aber, da sie nicht wieder ins Handwerk freyen wills, solches aufgeben: hätte aber der Mann Kinder gelassen, so soll der Wittib mit Ihnen oder redlichen Gesellen das Handwerk zutreiben, frey stehen, doch daß sie keine Lehr-Jungen aufnehme, und da gleich der Meister einen bey seinem Leben angenommen hätte, soll doch derselbe nicht bey ihr sondern bey einem andern Meister auslernen. (10.) Ein Lehr-Junge soll 7. Jahr, eines Meisters Sohn aber 10. Jahr ausstehen. (11.) Wenn ein Lehr-Junge entläufft, soll er zum Handwerke nicht wieder kommen, er lerne denn aufs neue, oder sey mit der Innung und dem Meister verglichen, oder sey von dem Rathe ein anders erkant. (12.) Es soll kein Meister mit einigen Gesellen auf halbe Arbeit oder Bedinge bey Straffe 10. Rthlr. in die Innung zu erlegen, arbeiten, sondern die Meister sollen mit dem Gesellen ums Wochenlohn übereinkommen.

§ 91. Pictorum effectus est pictura seu imago, quamvis imaginis vox latius supponatur, quod sit formæ cum forma collatio cum quadam similitudine, cujus divisiones tradit HÖPPING. *de jure Insign. cap. 19. n. 21.*

seq. f. 929. seq. Qui apud Romanos Jus Imaginum adepti fuerint, tradit idem d. l. n. 31. *seq. f. 931.* An quilibet privatus pro arbitrio sibi vel alii imaginem statuamque in publico ponere possit? queritur. Negamus per. l. 1. C. de stat. & imag. Non obst. l. 2. *seq. eod. l. si. legatum s. in princ. ff. de oper. publ. l. 7. ff. de ann. legat. junct. l. 122. in princ. de legat. 1. l. 6. in fine de aur. & arg. leg. l. 17. in fin. de usur. l. 14. de Cond. & demonstr. l. ult. ff. de loco publ. fruendo:* ad quos textus respondet Höpping. d. l. n. 40. *seqq. Conf. SCHEFFER. de arte pingendi §. 50. p. 1920.*

CAPUT III.

Usus coloris in Dominio & ultimis voluntatibus.

SUMMARIA.

Comexio §. 92. Usus coloris in occupatione ferarum §. 93. in textura §. 94. specificatione §. 95. pictura §. 96. impensarum reptitione §. 97. communione. §. 98. oneribus feudalibus §. 99. servitutibus realibus §. 100. 101. & personalibus §. 102. pignore §. 103. testamento §. 104. 105. legatis §. 106. 107. 108. 109. & successione ab intestato §. 110.

§. 92.

IN Jure rerum coloris usus etsi non sit adeo frequens, ut in Jure personarum, est tamen aliquis, quem paucissimis attingere ordo postulat. Dividitur autem Jus rerum communiter a Dd. in Jus in re & ad rem. Illud non aliud est quam dominium l. 25. pr. ff. de O. & A. l. 3. pr. ff. de R. V. §. 1. I. de act. Est autem Dominium vel rerum corporalium vel incorporalium l. 3. ff. de usufr. per. l. 15. §. 8. ff. quod vi aut clam. Dominium rerum corporalium acquiritur modis vel Juris Gentium vel Juris Civilis §. 11. Inst. de R. D. pr. Inst. de Usuc. Modi acquirendi Juris Gentium relati §. 12. *seqq. Inst. de R. D.* commode ad tria summa genera vocari possunt, occupationem & traditionem *Vid. Dn. Pres. not. ad. Strauch. diff. 6. th. 27. p. 69.*

§. 93. Occupantur ferae bestiae per venationem earumque domini-

um amittitur iterum, cum nostram evaserint custodiam & in libertatem naturalem se receperint. *d. §. 12. Inst. d. t.* Quod si autem fera singulari aliquo colore prædita occupata sit, quæ per istum colorem ab omnibus aliis feris ejusdem generis distinguui possit, an & tunc per evasionem ex potestate nostra dominium ejus amittetur? Non puto per ea, quæ ex Grotio adducit Strauchius *differt. 6. ib. ult. Conf. Dn. Pres. ad Strauch. d. 6. ib. 28. p. 71.*

§. 94. Ex materia accessionis ad præsens negotium spectat intertura purpuræ alienæ, quæ licet pretiosior sit, tamen accessionis vice cedit vestimento, domino vero purpuræ adversus furem & ejus hætedes datur condictio furtiva, adversus bonæ fidei possessorem condictio sine causa §. 26. *Inst. d. t. arg. l. 19. §. 13. de aur. & arg. leg.* Similiter si meam lanam feceris purpuram, nihilominus meam esse Labeo ait, quia nihil interest inter purpuram & eam lanam, quæ in lutum aut ænum cecidisset atque ita pristinum colorem perdidisset. PAULUS l. 26. §. 3. de A. R. D. quem textum erudite exponit Dn. D. URSINUS *Disp. de Lana n. 40. seqq.* simulque ad L. 70 §. ult. ff. de Leg. 3. respondet. Nec obst. d. l. 70. §. 1. & 4. eod. ubi dicitur, quod sub legato lanæ non contineatur tincta. Aliud quippe est tinctam lanam non esse lanam, aliud, non vocari. Sic charta, in qua scriptum est aliquid, manet charta, etsi non sub nomine chartæ amplius veniat. Sic tabula, in qua pictum est, manet tabula, etsi picturæ nomine veniat. In materia autem acquirendi domini spectamus rei essentiam magis quam voces. In ultimis voluntatibus autem maxime studemus significationi vocum, *conf. infra §. 105.*

§. 95. Si quis ex aliena materia colorem effecerit, plerumque fiet Dominus *arg. §. 25. Inst. de R. D. l. 7. §. 7. de A. R. D. junc. l. 5. de R. V.* Plerumque enim, si non semper, species ista ad pristinam materiam, reduci non poterit. *Conf. SCHEFFER de arte pingendi §. 53. p. 170. seqq.* Porro cum *supra §. 34.* colores distinxerimus in humidos & siccos, humidique dem sive voluntate dominorum sive absque ea aut casu confundantur, communes fient §. 27. *Inst. d. t.* Sicci vero, qui ex partibus majoribus constant, ita ut facile separari queant, ac internosci, tum si colores diversi citra voluntatem domini unius vel utriusque mixti fuerint, proprietas non communicatur *arg. §. 28. Inst. eod.*

§. 96. De pictura prope res conclamata est, eam tabulæ cedere

§. 34. *d. t.* non obstante Pauli diffensione *l. 23. §. 3. de R. V.* frustra ab aliis cum *d. §. 34.* conciliata *Dn. PRÆSES d. l. ad t. b. 49. p. 79.* ubi etiam exponit quid sit actio utilis, quæ conceditur domino tabulæ adversus pictorem picturam possidentem *in d. §. 34. Conf. RICHTER. de signif. adverb. Voce pretiose p. 667.*

§. 97. Parit dominium rei vindicationem qua mediante rem suam consequitur dominus tam a bonæ, quam a m. f. possessore. Dantur tamen utrique & bonæ & malæ fidei possessori remedia quædam, quibus impensas in rem factas consequi possunt cum distinctione inter impensas necessarias, utiles & voluptuarias. *Vid. STRAUCH. disp. 18. t. b. 1. 2. 3. Dn. PRÆS. ad diff. 6. t. b. 46. p. 78.* Picturæ igitur ad quas impensas referendæ sint? quæritur. Ad voluptuarias, respondemus cum Paulo *l. 79. §. 2. de V. S.* quia speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent. Si ergo fructum augeant, erunt potius utiles quam voluptuariæ. Quapropter *in prædio urbano, semaritus cœnacula, quæ locari solent, picturis exornet, pictura eris utilis, non simpliciter voluptuaria. Tanto enim pluri cœnaculum locabitur quanto ornatius* ALCIATUS *ad d. l. 79. §. 2. de V. S. f. m. 192. conf. l. 10. ff. de impens. in rem dotal. fact.* Porro si picturæ sint voluptuariæ, neque tolli commode a re quæ vindicatur possint, annon abradere poterit possessor eosdem? Negat CELSUS *l. 38. d. R. V.* quia sine rei detrimento tolli nequeunt *l. 30. §. 1. de hered. petit.* tum quia malitiis hominum indulgendum non est *d. l. 38.* & denique quia possessor hoc saltem modo voluptuarias impensas tollere potest si futurum est ejus quod abstulit *l. 9. ff. de impens. dot.* Sed quid si puerum meum cum possideres erudiisses, forte quod pictorem docueris, aut ab alio doceri curaveris, an exceptionem doli mali mihi vindicanti opponere poteris ratione meliorationis & impensarum? Non existimat Proculus, quia neque carere servo meo debeam, nec potest remedium idem adhiberi, quod in area, id est non potest artificium iterum a servo tolli, uti forte pictura, quæ rei immobili non cohæret ab ædificio, aut ædificium ab area.) Quapropter non aliter officio judicis æstimationem habebis, quam si venalem eum habeam & plus ex pretio ejus consecuturus sim propter artificium, aut si ante denunciaveris mihi ut impensam solverem, & me dissimulante opposueris mihi doli mali exceptionem, *l. 27. in fine l. 28. 29. l. 30. ff. de R. V.* Quinimo si pictor apud te fuerit effectus servus meus, post

Post vigesimum quintum (non sine ratione Cujacius *lib. 9. obs. 18.* legit: post *quintum* quia tunc operari incipit,) annum ejus impensæ factæ poterunt pensari cum picturis ab eo apud te confectis *l. 32. ff. eod.*

§. 98. Accidit sæpius ut aliqui in re corporali dominium commune habeant *t. t. ff. comm. divid.* In pariete igitur communi socius unus potest etiam altero invito picturas pretiosissimas habere *l. 13. §. 1. de S. P. U.* quia per eas non fit aliquod damnum vicinis, sed toti societati prodest saltem quoad ornamentum, & ideo Dd. concludunt, quod parietem communem unus ex sociis possit etiam altero invito dealbare & depingere, & similia super eo facere. COEPOLL. *de servit. Part. 1. c. 71. n. 1. 2. p. m. 209.* Et porro si socius pulset parietem communem v. g. ex causa imponendorum tignorum, & per pulsationem damnum fiat in picturis, aut, si aquam ducat per fundum communem, & propter humiditatem picturæ delerentur, tunc recte socius, qui picturas posuit, pulsationem istam prohibere poterit, & cum altero socio agere, jus ipsi non esse flumina in parietem communem fluere, debet enim socius ita uti re communi ut non fiat damnum parieti communi *d. l. 13. pr. de S. P. U. l. 13. si serv. vindic.* COEPOLL. *d. l. n. 6.*

§. 99. Ex communi Doctorum sententia Dominium est vel plenum vel minus plenum. Et hoc vel directum vel utile. Ad utile refertur Dominium Vasalli, quod in re feudali habet, pro quo Domino directo ad servitia & onera feudalia est obstrictus. In hujusmodi oneribus color quoque nonnunquam sibi locum vendicat. Obligantur enim quandoque Vasalli portare certo tempore ramum *viridem* & florigerum. Censibus feudalis, qui singulis annis a Rege Neapolitano Pontifici Romano debebatur, fuit 800. unciarum & asturco sive tolutarius equus *albus*. Sic & Episcopus Bambergensis olim Pontifici annuatim offerre obligatus fuit equum *album* magnifice ornatum. Alii debent seniori suo offerre lanceam *albam*, alii par chirotecarum *albi* (ut præfectus Ursellensium) vel alterius coloris. Vide LIMN. *tom. 1. addit. ad. lib. 4. c. 7. p. m. 601. seqq.*

§. 100. Dominium rerum incorporalium est vel universale vel particulare. Magnif. Dn. JAC. BORNIIUS Patronus noster perpetua observantia colendus *de Jure in re cap. 2. §. 6.* Inter particularia rerum incorporalium dominia potissimum est Dominium servitutis *Idem c. 3. §. 2.* Est autem servitus vel realis vel personalis.

§. 101. Quod servitutes reales attinet, fingamus casum. Titius mercator vendens telas sericas vel laneas, habet tabernam in ædibus suis ita comparatam, ut non multum lucis extrinsecus in eam incidat, aut lux spuria, quæ ad tegenda colorum in telis vitia maxime apta est. Huic vicinus ex opposito Cajus ædes suas vetustate obsoleti coloris obfuscatas albare cupit & renovare. Quæ renovatio cum ingrata sit futura Titio, timenti ne taberna sua per repercussionem lucis, plus lucis inde accipiat, quam ipse desiderat, neque vero Cajo interdicare renovationem istam ædium possit, pactum de non renovando cum eo init, quod an subsistat? initio quæri potest. Et quod illicitum sit, videri posset tum ideo, quia vergit contra utilitatem publicam municipii, cujus interest ædificia non derelinqui, unde prohibet jus civile, tignum alienum ex ædibus eximere *l. 1. seq. ff. de tigno juncto*, unde porro prohibet, ne quis impediat opus facere volentem qui satis dedit *l. 20. §. 10. de N.O. nunciat.* tum quia *per. Ord. Polit. de ann. 1577. tit. 21. §. 6. aperte constitutum est.* Als auch an den Gewand-Baden und andern Krämen grosse Läche und Plawen gemacht und angehenckt, dadurch die Farben und Faden der Tücher und anderer Bahren geblendet werden, daß man sie nicht wohl erkennen mag; Wollen wir, daß solche Lächer und Plawen abgethan, und von den Obrigkeiten nicht gestattet oder geduldet werden sollen, damit der Käufer unbetrogen bleibe: ex quo aliquis inferre posset, quod nec hujusmodi pactum, quod præsupposuimus, in fraudem eorum iniri possit. Verum his non obstantibus pactum subsidere arbitror. Poterit quippe ad rationes dubitandi facili negotio responderi; ad illam quidem, favorem ædificiorum esse aliquem, sed non tantum, ut propterea omnia pacta libertatem ædificandi restringentia pro illicitis habeantur, alias enim & illicita esset servitus altius non tollendi; ad hanc vero: a diversis male inferri, dictamque ordinationem politicam tanquam poenalem, esse odiosam, adeoque ad casum nostrum extendi non posse. Producet autem pactum ejusmodi servitatem (etiamsi personaliter conceptum v. g. ne Cajus ædes suas dealbet, *arg. l. 9. ff. de probat. l. 13. C. de contrab. stipul. vide CARPZ. Part. II. const. 41. def. 14.*) & quidem urbanam, tum quia servituti altius non tollendi est proxima, tum quia mercatorum ad prædia urbana refertur.

§. 102. Inter servitutes personales est usufructus & usus. Quod si alicui

Si alicui usufructus Baphii eînes Gärber. Häuser relinquatur, baphium vero istud junctum sit ædificio, an habitare possit usufructuarius, aut fructus ex ædibus percipere, quaeritur? Non arbitror, quia principale non sequitur accessorium. Principale autem sunt ædes, baphium accessorium. Vice versa igitur si ædificii usufructus, cui junctum sit baphium, mihi relictus sit, & fructus ex baphio tanquam accessorio potero percipere. Si usus baphii relinquatur, puto usufructuarius eam utilitatem inde percipere, ut telæ sive linteæ sive laneæ, quibus ipse cum uxore & liberis, quos in potestate habet (non etiam famulis & ancillis, quia sublatum est jus servitutis) loco vestimentorum uti vult gratis intingi debeant, *arg. l. 1. ff. de usu & habit.* Si ædium usufructus legatus sit: Nerva filius & lumina immittere cum posse ait, sed & colores & picturas marmora poterit & sigilla, at si quid ad domus ornatum: Quod approbat ULPIANUS l. 13. §. 7. de usufructu. Et ex hoc infert COEPOLLA de servit. Part. 1. c. 7 l. n. 7. usufructuarius vel inquilinus posse in domo usufructuaria vel conducticia facere depingi insignia sua, quæ vulgo arma dicuntur *arg. d. l. 13. §. 7.* quia per hoc non videatur deterior fieri res, aut mutari ejus substantia, & propterea in picturis, quæ facile deleri possunt, hæc sententia procederet, secus si vellet sculptas in lapidibus ponere. Sed si fatendum quod res est, illa opinio quidem ex d. l. 13. §. 7. non videtur deduci posse. Nego enim quod a picturis in genere ad insignia in specie valeat consequentia, cum in insignibus sit specialis ratio prohibitionis. Appositio quippe insignium regulariter eam ob rationem fit, ut denotetur ad quem rei alicujus dominium spectet. Ergo quemadmodum nemo in re sua poterit insignia aliena ponere, per ea quæ notavimus supra §. 76. ita & nemo poterit in re aliena insignia sua vel sculpere *arg. l. 1. C. ut nem. liceat sine jud. aut. vid. EYBEN. in not. ad Perez. in Cod. tit. de his qui potent. nom. lit. præd. affigunt p. m. 149.* Accedit quod etsi liceat usufructuario facere, quæ ad ornatum earum spectant, appositio tamen vel pictura insignium principaliter propter ornamentum ædium non fit, sed propter indicium Domini. Ad inquilinum vero plane nullum ex d. l. 13. §. 7. potest duci argumentum, cum ab usufructuario ad illum, ob insignes inter eos differentias nulla valeat consequentia. Affines sunt præcedenti illæ quaestiones: An possim prohiberi si velim in Ecclesia v. g. crucifixum depingere? Item: an privatus vel etiam Magistratus inferior possit pingere insignia sua in ædificio publico? Item: An ille, cujus pecunia opus aliquod publi-

sum v. g. Ecclesia, monasterium &c. exstructum est, possit insignia sua ibi depingere? Et an possint Clerici illa delere aut alia imponere? quas tractat COEPOLLA d. l. n. 6. 8. 9. 10. Adde EYBEN. d. l. ad quos remittimus Lectorem.

§. 103. Post Dominium servitutis sequitur Dominium pignoris: *Magnif. Dn. ORDIN. de jure in re c. 4. §. 3. & 4.* Creditores herbarum *Matidis die Waidgäste*, non solum pignus, ut videtur, tacitum, sed etiam prælationis jus habere in bonis tinctorum debitorum suorum indicat *DIETH. in Bes. contin. voc. Garten f. m. 196.* citatque eam in rem *J. H. Wurffbain differentias juris civilis & Refor. Nor. p. 259.* quem tamen ad manus non habeo.

§. 104. Dominium rei incorporalis universale est dominium Juris hæreditarii. *Magn. Dn. ORDINAR. d. l. c. ult.* Venit autem Jus hæreditarium vel ex testamento vel ab intestato §. ult. *Instit. per quas pers. cuique acquir.* In ultimis voluntatibus variæ sunt controversiæ, in quibus materia coloris usum præbet. Initio enim ratione testatoris quæri potest: Si quis moriens jusserit cadaver suum sepeliri cum tubis & cantibus, & familiam suam indui colore *rosaceo* anis testator pro homine sanæ mentis præsumi debeat? Refert hujusmodi casum prolixè ex Castrensi Menochius *lib. 6. præsumt. 45. n. 41. 42.* nescias tamen, quid ipse de eo statuatur, modo enim dicit testatorem illum non fuisse insanum & dementem, sed aliquantulum fatuum, vel gloriosum, modo accedit Castrensis opinioni, Doctorem istum pro stulto & insano judicantis. Refert & tertiam opinionem Romani, Alex. & Boerii, pro sapiente testatorem habentium. Nos paucis opinamur: ipsam dispositionem de modo sepeliendi esse ineptam adeque non valere *arg. l. 113. §. 5. de legat. 3. l. 27. pr. ff. de condit. instit.* Sed an ipsum testamentum valeat in reliquis? pro nobis respondebit MODESTINUS *d. l. 27. pr.* Hoc prius inspiciendum est, ne homo, qui talem conditionem posuit, neque compos mentis esset. Igitur si perspicuis rationibus hæc suspicio amoveri potest, nullo modo legitimus heres de hereditate controversiam faciet scripto heredi. Erit ergo contra testatorem præsumptio non juris quidem & de jure, sed juris saltem, atque adeo si hæres scriptus non probet contrarium, testamentum corruet. *l. 9. c. Qui test. fac. poss.*

§. 105. Inter Privilegia militibus ratione testamenti factionis concessa,

cessa, est & illud, ut si quid in vagina aut clypeo literis sanguine suo *rutilantibus* adnotaverint ipso tempore, quo in prælio vitæ sortem derelinquant, hujusmodi voluntatem stabilem esse. l. 15. C. de testament. milit.

§. 106 In materia Legatorum initio quæritur de legata lana, an etiam sub ea contineatur lana tinctæ? Negat ULPIANUS l. 70. pr. de Legat. 3. Si cui lana legetur, id legatum videtur quod tinctum non est, sed dicitur Quæ id est sponte natum Conf. §. 4. & 12. eod. Affirmat contra PAULUS l. 32. §. 6. ff. de aur. & arg. egat. Cujus mens ut fiat manifestior, addemus statim verborum periphrasim. Labeo, inquit, testamento suo Neratiae uxori suæ nominatim legavit vestem, mundum muliebre omnem, ornamentaque muliebria omnia, lanam, linum, purpuram, versicoloria facta imperfectaque omnia, & cetera. Quæritur jam: an si vox VERSICOLORIA non fuisset adjecta, sub lanæ nomine etiam versicoloria peti potuisset? Ratio dubitandi pro negativa est illa, quia alias haud dubie Labeo lanæ voce fuisset contentus, neque adjecisset: VERSICOLORIA. Quæ tamen ratione non obstante respondet Paulus: deberi versicoloriam, quia hæc verba Labeonis sint tanquam superflua. Sed non mutat, pergit, substantiam rerum non necessaria verborum multiplicatio. Adeoque non posse dici legata lana simpliciter, tinctam non deberi, quia Labeo testamento lanam ac deinde versicoloria scripsit, neque etiam putandum esse quasi desit lana esse (vid. l. 19. §. 13. eod. tit. Conf. supra §. 94.) sed imo etiam si aliquis tertius lanam simpliciter detractoque verbo: versicoloria legaverit, nihilominus etiam versicoloria debebuntur, si non appareat ex circumstantiis aliunde quam ex his verbis desumptis aliam defuncti voluntatem fuisse. Puto hanc explicationem Pauli optime ejus verbis convenire. Unde probare nequeo, quod GLOSSA ad l. 32. §. 6. arbitratur, in questione fuisse: an sola lana versicolor deberetur uxori an vero etiam nativa? Nam si hæc fuisset quæstio, longe aliis decidendi rationibus Paulum uti decuisset: Quemadmodum enim glossa pro ratione dubitandi affert, quod per additionem vocis, versicoloria videatur testator legatum restringere voluisse: Ita pro ratione decidendi facillime responderi potuisset, imo contextum orationis monstrare verba superflua addita potius fuisse, ad contestandam enim relinquendi voluntatem, & considerari aliter quam ut ampliativa non posse. Debuisset etiam saltem uno verbo Paulus decisionis: & quod præter versicoloriam debeatur etiam lana nativa, mentionem facere. Alii

ut Ulpianum cum Paulo concilient, dicunt: *in dubio* quidem sub legato lanæ non contineri tinctam per tradita ab Ulpiano *d. l. 10. pr.* Quod si vero vel ex re subjecta vel aliis circumstantiis reluceat voluntas testatoris alia, potius voluntati quam verbis standum esse, id quod cum in specie facti *d. l. 32. §. 6.* manifesto appareret, Ictum Paulum ad lanæ legatum versicoloria referenda esse optime statuisse. *Vid. Dn. URSINUM de lanæ. §. n. 4. 5.* In qua expositione subsisterem & ego, nisi verba ultima *d. §. 6. l. 32. detractoque verbo &c.* aperte contrarium ostenderent, & Paulum nimirum voluisse etiam *in dubio*, & si alia voluntas defuncti non appareat, sub nomine lanæ contineri tinctam. Sed quid conjecturis est opus? cum ipse Paulus mentem suam perspicue explicet *sent. l. 3. tit. 7. n. 81. p. m. 64.* *Lana legata sive succida sive lota sive pectinata sive versicoloria legato cedit: Purpura vero aut stamen subtegmenve hoc nomine non continentur.* Quapropter, uti Ulpianus & Paulus alias sibi sæpe sunt contrarii *vid. Dn. PRÆSID. ad Strauch. diss. 19. th. 5. p. 215.* ita firmiter statuo, in his duabus legibus manifestam esse opinionum pugnam: Ulpiani autem sententiam, si ea cum usu illorum temporum conveniat, verior rem esse, contraque eam nihil facere rationes Pauli, utpote cum in ultimis voluntatibus non tam ad rerum essentias quam ad voluntatem testatorum respiciamus. *Conf. §. 94.* Et ergo hodie quoad mores nostros in exponenda simili quaestione semper respiciendum erit ad modum loquendi, qui in illo loco, ubi testator per vitam commoratus est, obtinuit. De lino testatur Ulpianus *d. l. 70. §. 11.* aliud in eo esse quam in lana. *Et quid sit tinctum linum sit, credo inquit, lino continebitur.*

§. 107. Quid si purpura legata sit. Respondet idem ULPIANUS *d. l. 70. §. ult.* *Purpure appellatione omnis generis purpuram contineri, sed coccum (Scharlach) non contineri, fucinum (vel Buccinum, quod est genus purpuræ minoris. GOTOFR. hic lit. g.) & janthinum vid. GOTOFR. ibid. lit. b. contineri.* *Purpure appellatione subtegmen factum contineri, lanam tingendæ purpure causa destinatam non contineri, quia scilicet nondum est purpura.* Quid si legata sint versicoloria? etiam definit Ulpianus *d. l. §. 12.* *Constare apud veteres lanæ appellatione versicoloria non contineri (vel magis convenienter ad rem præsentem: versicolorium appellatione lanam non contineri) sed ea omnia videri legata quæ tincta sunt, & neta quæ neque detexta, neque contexta sunt, Proinde quæri: an purpu-*

purpura appellatione versicolorium contineatur, & se arbitrari, ea quæ tincta non sunt, versicoloribus non annumerari, & ideo neque album neque naturaliter nigrum contineri, nisi aliud senserit testator. Alia quæstio: Cum quidam libertum suum in Asiam misisset ad purpuras emendas & testamento uxori suæ lanam purpuream legasset, pertinere ad eam si quam purpuram vivo eo libertus emisset, Servius respondit & approbavit PAULUS l. 4. ff. de auro argent. leg. Conf. ULPIAN. l. 49. §. 3. de Legat. 3. l. 58. eod.

§. 108. Legato vestimento & clavi aurei ac purpure (in est clavi purpurei. GOTHOFREDUS. lit. p.) cedunt tanquam pars vestimentorum l. 19. §. 5. de aur. & arg. leg. & pictura quæ his insitæ sunt l. 23. §. 1. eod. Legata uxori veste purpurea (certa) quæ ejus causa emta paratave esset, debet heres vestem illam tradere, etiamsi neque emta, neque in usum ei data sit, quia certo corpore legato demonstratio falsa legatum non perimit l. 10. ff. eod. (Unde si quis equum morellum legaverit, & tamen relinquat saltem equum album, albus præstari debet legatario, arg. l. 4. ff. de legat. 1. vid. Hippol. BONACOSSAM de equo quæst. 81. ap. SPEIDEL in specul. voce Pferdt f. m. 988. MANTICAM de Conject. ult. volunt. l. 9. tit. 3. n. 16.) Titia mundum muliebrem Septiciæ legavit, ea putabat sibi legata & ornamenta & monilia - - & vestem tam coloriam (id est vestem coloris nativi vid. §. præced.) quam versicoloriam. Quæsitum est, an hæc omnia mundo continerentur? SCÆVOLA respondit, ex his quæ proponerentur duntaxat argentum balneare mundo muliebri contineri, approbante PAULO l. 32. §. 7. de aur. & arg. Conf. eund. PAULUM lib. 3. sentent. tit. 7. n. 82. p. m. 64. ULPIANUM l. 25. §. 10. de aur. & arg. leg.

§. 109. In legatis *imaginum*, si heres imaginem legatam deraferit & tabulam solverit, durat actio ex testamento, quia legatum imaginis non tabulæ fuit. PAPIN. l. 12. eod. Si quis pictore herede instituto, alicui tertio imaginem heredis quam optaverit legatarius, legasset, hic vero artis pictoriæ esset ignarus, velit tamen optimam Imaginem eligere, simili dolo bono uti poterit, quo Phryne, quæ cum ab Apelle potestatem obtinuisset, optimam omnium picturam eligendi, illa autem artem non satis adjudicare sciret, instruxit famulum, qui occurens Apelli nuntiaret, officinam pictoriam cum omnibus *picturis* incendio

conflagrasse. Tremens Apelles, cum rogaret, numne imago Cupidinis salva servataque esset? ex illo percepit Phryne, illam esse pretiosissimam. *vid. DIETHERR. in Besold. Cont. voce Mahler f. 420 Instrumento pictoris legato ceræ, colores, similiaque horum legato cedunt, nem peniculi & eauteria & conchæ. MÆCIANUS l. 17. de instruct. vel instrum. leg. & temperandorum colorum vasa. PAULUS lib. 3. sentent. tit. 7. n. 61. p. m. 63. (ubi obiter notes, ceras & colores esse diversa, neque adeo ceras antiquis sumi pro coloribus, quod putat FABER in Thesauro voce cera. Conf. §. 1. aliud enim sunt ceræ coloratæ aliud colores ipsi, Conf. SCHEFFER de arte pingendi §. 16. p. 54. seqq.) Suppellectile legata non continentur imagines arg. l. 6. § 7. ff. de suppellect. legata & ita responderunt Domini Scabini Lipsienses apud CARPZOV. lib. 6. resp. 34. n. 26.*

§. 110. In successione ab intestato Jure Saxonico sexus foemini- nus hoc habet præcipui, ut succedat in Gerada. Quæritur itaque an ad Geradam spectent *imagines* Principum aureæ a catenulis dependentes: Fürstliche Bildnisse und Contrefaiten? Dicit equidem posset, hæc communiter viris donari, iisque singularem aliquam Principis gratiam demonstrari, adeoque ad ornatum virilem comparatas heredibus ejus cedere. Attamen cum nihil prohibeat, eas & foeminis a Principibus donari, vel saltem jure successionis a patre in filias transferri: quin & viri quandoque munuscula hæc Principum uxoribus offerre soleant, aut saltem hisce uxores ornari permittant, utique si in mulieris possessione fuerint repertæ, ad geradam hujusmodi imagines referri debent, non solum, quod ex causa possessionis Dominium Geradæ in rebus ad ornatum pertinentibus præsumatur, sed &, quod maritus imagines illas possessioni ac custodiæ uxoris committens, eas donare censeatur neque donatio illa sit prohibita. Et ita responderunt Domini Scabini Lipsienses ap. CARPZ. lib. 1. resp. 95. n. 12. seqq.

CAPUT IV.

Usus coloris in Contractibus & quasi Contractibus.

SUMMARIA.

*Continuatio §. 111. Usus coloris in mutuo §. 112. stipulatione §. 113. em-
tione venditione §. 114. locatione conductione §. 115. contractu do tue
faciar §. 116. conductione indebiti. §. 117. cautione damni infecti §. 118.*

§. 111.

Us ad rem oritur aut ex contractibus, aut ex delictis. Contractus sunt vel veri vel quasi contractus. Veri vel nominati vel innominati. Illi vel reales vel verbales vel literales vel consensuales.

§. 112. Inter reales primus est *mutuum*. Colores essentialiter ac formaliter acceptos *vide supra* §. 15. objectum mutui esse nemo dubitabit, cum illi pondere consent, eorumque usus consistat in abusu. *l. 2. §. 1. de R. C.* Licebit igitur, uti in reliquis rebus mutuo datis, & hic usuras stipulari. Sed an graviores? Licitum id esse oleo mutuo dato statuit Pancirollus citatus a DIETHERRO *Besold. Contin. voce Del. f. 469*. Videri ergo posset quandoque & coloribus mutuo datis licere usuras graviores stipulari, præprimis si oleo sint præparati *Delfarben*. Quicquid tamen de oleo sit (nam Pancirollus ad manus non est) in coloribus mihi id non videtur.

§. 113. In *stipulationem* etiam deducuntur certæ operæ, veluti *pietoriae*, fabriles, quæ peti quidem non possunt nisi præteritæ (quando vero dicantur præteritæ, explicat VLPIANUS *l. 13. §. 2. de op. libert.*) quia etsi non verbis attamen re ipsa inest obligationi tractus temporis, sicuti, cum Ephesi dari stipulemur, dies continetur. Et ideo in utilis est hæc stipulatio: operas tuas *pietorias* centum hodie dare spondes? Cedunt tamen operæ ex die interpositæ stipulationis. Sed operas quas Patronus a liberto postulat confestim non cedunt, quia id agi inter eos videtur, ne ante cederent, quam indictæ fuissent; Scilicet quia ex commodo patroni libertus operas edere debet. Quod in fabro vel pictore dici non conve-

nit (id est operæ officiales non ante cedunt, quam a Patrono indictæ fuerint, fabriles statim post stipulationem *vid. l. 22. pr. eod.*) JULIANUS *l. 24. ff. eod.* Porro sicut fabriles operas quis potest sibi aut Titio stipulari, ita patronus a liberto operas fabriles aut *pietorias* recte stipulatur & libertus obligatione solvetur, si tales operas extraneo dederit, quales patrono præstando liberaretur. Denique si libertus faber aut *pietor* fuerit, quamdiu id artificium exercebit, has operas patrono præstare cogitur. IDEM *l. 23. pr. eod.*

§. 114. In consensualibus contractibus eminet emptio venditio. In Erfordia certi reperiuntur vulgo *Waid-Jundfern*, qui herba, vulgo *Waid* oder roth damit man färbet, negotiantur. DIE THERR. *ad Besold. voce Farben f. 251. ex SPRENGERO*, haud recte ut puto. Est enim color herbæ Isatidis der *Waidfarbe* non species coloris rubri, verum cœrulei. *vid. supra §. 19. In reformat. Polit. de anno 1530. tit. 20.* prohibitum legimus: daß nach Endigung dieses Reichs-Tages kein gefärbter, sondern allein weißer ungefärbter Ingwer im Reich feil gehabt oder verkauft werden soll, bey Verlierung desselben Ingwers. Venditis ædibus an imagines & picturæ cedant? quæritur. Distinguendum est: aut poterunt commode ab ædibus separari, ita ut per hanc separationem ædes nullum patiantur damnum, aut non poterunt. Hoc casu cedent *arg. l. 17. §. 5. de act. emt.* non tamen illo *l. 245. de V. S. ibique ALCIATLUS*. Sed an etiam remedium legis 2. C. de rescind. vend. locum habebit in venditione picturarum? In picturis vulgaribus nullum est dubium ibi habere locum. At in picturis excellentium artificum non arbitror, cum harum pretium non tam sit ex re ipsa desumptum, quam picturarum raritate & affectione hominum, adeoque læsio ultra dimidium probari nequeat, *arg. l. 26. §. 12. de condict. indeb. verbis: Et ideo nec volent; item: recipiunt estimationem &c.* unde infinita prostant exempla picturarum pro maxima pecuniæ summa venditarum, quæ collegit SCHEFFER *de arte pingend. §. 7. p. 34. seqq.*

§. 115. Neque locum habebit idem remedium, si quis *conducens* operas pictoris excellentis putet se in pensione mercedis aut discipulus in solutione aut promissione didacti læsus esse. De Eupompo PLINIUS *l. 35. c. 10.* Decuit neminem minoris talento annis decem, quam mercedem
 & Appel

Et Appelles & Melanthius ei dedere (quem locum exponit SCHEFFER. d. l. §. 67. p. 200.) Et ergo quoniam correlatorum eadem est ratio, nec pictor in hoc casu potest recedere a contractu, & remedio l. 2. uti, propriis si jam præstiterit operas. Ea quippe est causa operarum, ut non sint eadem, neque ejusdem hominis, neque eidem exhibentur, nam plerumque robur hominis, ætas temporis opportunitasque naturalis mutat causam operarum & ideo nec volens quis reddere potest (id est non recipiunt æstimationem argumento verborum sequentium) l. 26. §. 12. de cond. indeb. Tinctoribus certa merces præscripta est Jure Sax. Electorali quam vide Part. 1. Corp. Sax. f. 420. seq. in der Tax-Ordnung voce Schwarzfärber. Utinam vero taxa illa sapientissime præscripta hodie observetur.

§. 116. Inter contractus innominatos est etiam Contractus, *do ut facias*. Circa hunc se obtulit casus sequens: Titius vendidit Sempronio ædes pro 450. thaleris, hac tamen lege ut Sempronius pecuniam numerare non teneretur, sed pro pretio laborem in tingendis pannis solita pensione præstare. Sed postea emptor voluit recedere a contractu, prætendens, in hoc contractu non fuisse veram emtionem, sed negotium innominatum in quo locum habeat pœnitentia, tum quia pretium non constiterit in pecunia numerata, tum quia ad venditionem rerum immobilium requiratur consensus judicialis. Sed contrarium tamen fuit responsum a Dominis Jctis Francofurtensibus (1) quia hic vera fuerit æstimatio & verum pretium, & modus solvendi tantum alteratus per conventionem. (2) Quia Jure Saxon. ad transferendum Dominium requiratur quidem ratificatio judicialis, non vero ut non sit perfectus contractus, ideoque ante ratificationem pœnitentiam excludi per tradita a CARPZOV. p. 2. Const. 32. def. 14. vide BRUNNEM. sent. 4. decis. 82.

§. 117. Ad quasi contractus spectat *condictio indebiti*, qua utitur etiam libertus, si operas patrono exhibuit non officiales sed fabriles veluti *pictorias*. Nam etsi quædam operæ ita sint comparatæ, ut eas nec volens quis reddere possit, nec propter dignitatem suam æstimationem earum (vid. §. 115.) hæc tamen operæ recipiunt æstimationem, & interdum licet aliud præstemus, aliud tamen condicimus, ut puta fundum indebitum dedi, & fructus condico, vel hominem indebitum, & hunc sine fraude modico distraxisti: nempe hoc solum refundere debes; vel meis sumptibus pretiosorem hominem feci: nonne æstimari hæc debent? Sic

& in

& in proposito condici possunt operæ pictoriæ, quanti nimirum patronus eas fuisset conducturus. **ULPIANUS** ex **CELSO** l. 26. §. 12. *de cond. indebiti*.

§. 118. Ex quasi contractu obligatur etiam aliquis ad præstandam cautionem de damno infecto vid. **Dn. PRÆSID. Philos. Juris** §. 136. Cautio hæc si præstita, & postea vitio ædium vicinarum damnum mihi datum fuerit in *picturis meis*, an & harum æstimationem cavens mihi restituere debeat? quæro. Respondet **PROCULUS** l. 13. §. 1. ff. *de Servit. præd. urb.* Non pluris quam *vulgaria* (istæ est quæ vulgo habentur nec præstiosas sunt) tectoria æstimari debere parietes ejusmodi in quibus pretiosissimas picturas haberem. Ergo nihil pro pretiosissimis istis picturis accipiam a vicino? quod sane durum est. Æquiores se præbet **ULPIANUS** l. 40. pr. ff. *damni infecti*, aliquod solatium concedens domino damnum passio. Ex *damni infecti*, inquit, stipulatione non oportet infinitam vel immoderatam æstimationem fieri, ut puta ob tectoria & ob picturas. Licet enim in hac magna erogatio facta sit, attamen ex *damni infecti* stipulatione moderatam æstimationem faciendam; quia honestus modus servandus est, non immoderata cujusque luxuria subsequenda. Scio equidem casum hujus loci a Glossa ibidem ita formari, quasi plane non æstimari debeat damnum in pictura datum, forte ut antinomix locus non detur, sed ita **Ulpianus** cum **Proculo** aperte conveniat. Verum istam Glossæ interpretationem non patitur vox *moderate* æstimationis, quæ utique est æstimatio aliqua. Quapropter aliunde ratio conciliandi hos duos textus nobis erit conquirenda. Et nimirum ex iis quæ *supra* §. 97. notavimus: picturas modo ad impensas utiles, modo ad voluptuarias esse referendas. Hoc casu nihil debet refarciri secundum verba **Proculi**. Illo vero casu vicinus qui dem non immoderatam earum, si pretiosissimæ sint, æstimationem restituet, sed moderatam, quanto nimirum pluris poterat cœnaculum, in quo picturæ erant, locari. Quæ videtur esse mens **Ulpiani**.

CAPUT V.

Ufus coloris in delictis & poenis.

SUMMARIA.

Continuatio §. 119. Ufus coloris in injuria verbali §. 120. & reali §. 121. furto & Lege Aquilia §. 122. crimine laesa majestatis divina §. 123. & humana §. 124. delictis extraordinariis. §. 125 poenis §. 126.

§. 119.

Delicta sunt vel privata vel publica vel extraordinaria. Privata sunt furtum, rapina, injuria & damnum Legis Aquiliae.

§. 120. *Injuria* est vel realis vel verbalis. *Verbalem* injuriam committi putamus, si quis aliquem contumeliae causa appellet ruffum, et non Rothkopff *arg. l. 1. pr. l. 15. §. 5. ff. de injur.* Idem erit dicendum, si quis alterum appellaverit contumeliose einen Blaustrumpf. Solemus enim per hanc vocem proditores insignire.

§. 121. Ad *reales* injurias refero (1) Si quis privata autoritate colores ab alterius insignibus aliquo in loco publico vel privato depictis abradat. *vide HÖPPING. de jure Insign. c. 14. n. 100. & 104. f. m. 795. seqq. Conf. COEPOLLAM de servit. part. 1. c. 71. n. 10. p. m. 210. (2.)* Si mercator tabernae suae vel caupo diversorio praefigat insignia simillima alienis HÖPPING. *d. l. n. 114. f. 796. conf. supra §. 75. seqq.* (3) Si quis picturam in contumeliam alterius conficiat. Cujus rei exemplum retulit *Dn. PRÆSES ad Strauch. diff. 19. thes. 14. p. 258.* Similiter memini me legisse, quod sartor aliquando rogaverit pictorem, ut super ejus insignibus (quæ apud nos publice ædibus affigi solent) pingeret duos leones, pedibus suis forficem sartoriam tenentes. Pictor vero ut contumelia afficeret sartorem, pinxit primo in scuto duos capros coloribus oleo temperatis, quibus superinduxit duos leones, sed coloribus aqua præparatis pictos. Cum ergo ob anni tempestatem frequenter plueret, non diu post diluto leonum colore apparuere capri. Aliud exemplum huic non absimile narrat FRANCISCI in der lustigen Schaubühne *part. 1. erster Versammlung p. 140.* Notatur hoc delictum per recessum Imperii

H

Imperii 1524. §. 28. f. m. 185. *Ref. Polit.* 1548. tit. 34. f. m. 470. item per *Const. Elect. Saxon.* 44. part. 4. (4.) Senatusconsulto cavetur, ne quis *Imaginem* Imperatoris in invidiam alterius portaret, & qui contra fecisset in vincula publica mitteretur. SCÆVOLA l. 38. *de injur.* Sed quid hic est, portare imaginem ad alterius invidiam? Rem explicat CALISTRATUS l. 28. §. 7. *de pœnis.* Conf. omnino TACITUM l. 3. *Annal.* cap. 36. ibique LIPSIUM in notis. (5.) Uti veste lugubri aut squallida vel fordida in invidiam alterius pro injuria habetur l. 15. §. 27. *de injuriis* l. 39. *cod.* Vestem autem sordidam explicat GOTHOFREDUS *ad d. l. 39. lit. p. candidam* quidem sed obsoletam non tamen pullatam. (16.) Quid si vero Pictor debeat hominem deformem delineare, v. g. monoculum. An & tunc injuriæ reus erit, si deformitatem artificiose exprimat? Non arbitror. Præsumeretur enim potius animus injuriandi, si mentiendo pulchritudinem deformitatem ei tacite exprobraret. Poterit tamen tuto & prudenter vitium formæ dissimulare & abscondere, Apellem imitatus, imaginem Antigoni latere altero tantum ostendentis, ut amissi oculi deformitas lateret. Vide SCHEFFER. *de arte ping.* pag. 103. & 210.

§. 122. Cum eo qui pannum *rubrum* ostendit, fugavitque pecus, ut in fures incideret, siquidem dolo malo fecit, *furti actio est*, sed etsi non furti faciendi causa hoc fecit, non debet impunitus esse lusus tam perniciosus. Iccirco Labeo scribit in factum dandam actionem, (id est utilem *Legis Aquiliæ.* vid. Dn. PRÆS. in *Philos. Jur.* §. 149. & *ad Struch. dissert.* 19. th. 12. p. 256.) ULPIAN. l. 50. §. 4. *de furtis.* Panni *rubri* mentionem ideo fecit Jctus, quia Tauri colore rubicundo excitantur ad iram. SENECA lib. 3. *de ira.* Unde OVID. lib. 12. *Metam.*

*Haud secus exarsit, quam circo Taurus aperte
Cum sua terribili petit irritamina cornu
Phoeniceas vestes.*

& CICERO *de divinatione.* Tu quid habes, quare putemus, cor in tauro opimo subito in ipsa immolatione interiisse; an quod aspexit vestitu purpureo excordem Casarem, ipse corde privatus est?

§. 123. Pergo ad delicta publica. Agmen ducit inter ea *Crimen læsæ Majestatis* qua *divinæ* qua *humanae.* Ad illud spectant (1.) picturæ impiæ, quibus majestati divinæ aut religioni derogatur. Cujusmodi apud paganos erant adulteria Jovis, Martis, Veneris, rapinæ Herculis & Pluto-

Plutonis, de quibus etiam Aristides licet Paganus, *in fine orat. Isthmic. in Nept. Impias picturas ego miror, quomodo, qui primi viderunt, ab eorum artificibus & autoribus manus abstinere potuerint.* Accidit hujusmodi quid aliquando quoque inter Christianos, memoratque NICEPHOR. CALLIST. *lib. XV. c. 23. histor. Eccles.* pictorem qui Salvatorem nostrum habitu & ornamento alicujus ex idolis ethnicis formare ausus fuerit. Sed impietatis ejus suæ graves scribit summo Numini dedisse pœnas, dextra manu arefacta, cujus ministerio nefandum opus composuerat. (2.) Violatio aut percussio imaginis, quæ Servatorem nostrum repræsentat, aut SS. Trinitatem. Notat quippe Cœpolla *de servit c. 71. p. 1. n. 12. p. 210.* quod percutiens imaginem Dei vel Sanctorum puniri possit Lege Cornelia de Sicariis. Ubi tamen, quod Sanctos attinet, non consentio, horum enim violatores potius pœna extraordinaria erunt afficiendi. Neque enim plane impuniti sunt dimittendi ejusmodi homines temerarii, Divinum Numen per latus sanctorum contemnentes. CARPZ. *Prax. Crim. qu. 45. n. 73.* & eleganti exemplo ex Lipsii virgine Hallensi rem comprobat FRANCISCI Rust-Schaubühne *P. 1. erst. Versamml. p. 141. Conf. can. 27. de consecr. dist. 3.* At quod eum concernit, qui signum vel crucem, vel etiam imaginem Salvatoris malitiose conspurcavit, ejus pœna pro modo circumstantiarum est arbitraria *arg. l. un. C. nem. licere sign. servat. conf l. 6. l. 7. §. fin. ad. L. Jul. Majest.* MENOCH. *l. 2. de arb. jud. quest. cas. 376.* CARPZ. *d. l. n. 96.* quæ etiam pro qualitate facti & personæ ad mortem extendi potest. BOER. *qu. 31. dec. 241. n. 9.* THESAUR. *decis. 241. n. 5.* STRUV. *de iure sacro p. m. 86.* (3.) Et Magia quandoque in imaginibus fuit exercita: Observavit enim JODOCUS SINCER. *in itin. Gallie p. 350. seqq.* in fastigio domus cujusdam civis Avenlonensis collocatum esse caput Cardinalis, qui malignis artibus nescio cujus nominis Pontifici toties dolores & morbos conciliabat, quoties ejus imaginem, quam secum gestabat, aciculis pungebat. *vide HÖPPING. de jure insign. c. 20. n. 182. f. 942.*

§. 124. Quæ de læsa majestate divina retulimus modo, ea etiam suo modo poterunt applicari ad læsam majestatem humanam. Quæ statuas aut imagines Imperatoris jam consecratas constaverint, aliudve quid simile admiserint, lege Julia majestatis tenentur. VENULEJUS *l. 6. ad. L. Jul. Majest. Crimenque hoc Majestatis facto vel violatis statuis vel imagini-*

bus maxime exacerbatur in milites. MODEST. l. 7. §. ult. *cod.* Limitationes tradunt SCÆVOLA & MARCIANUS l. 4. §. 1. & l. 5. *cod.* Illud vero plane beluinum, quod Maro Paulum quendam Prætorium virum detulit eo nomine, quod annulum, in quo erat imago Tiberii matellæ & obscænis admovisset SENECA. lib. 3. *de benefic.* c. 26. Attejo Capitori servile fuisse ingenium non solum traditorum cœca sequela l. 2. §. 47. *de O. J.* sed & adulatorium iudicium ostendit, quo Lucium Ennium Equitem, ab ipso Tiberio dimissum, inter reos maiestatis referri censuit eo quod imaginem Principis ad promiscuos argenti usus vertisset. Unde merito TACITUS *Annal.* l. 3. notat eum insigniorem fuisse infamia, quod humani divinique Juris sciens egregium publicum & bonas domi artes dehonestavisset. Aliud exemplum de ejus adulatione in Tiberium cape ex SÆTON in *de illustr. Grammat.* c. 22. Idem SÆTON. in *Tiberio* c. 58. Statuæ quidam Augusti caput demserat, ut alterius imponeret. Actares in senatu, & quia ambigebatur, per tormenta quæ sita est. Damnato reo paulatim hoc genus calumniæ eo processit, ut hæc quoque capitalia essent: circa Augusti simulacrum servum cecidisse: vestimenta mutasse: nummo vel annulo effigiem impressam latrinæ aut lupanari intulisse &c. Dammati sunt a Caracalla imperatore, qui urinam in eo loco fecerant, in quo imagines erant Principis & qui coronas imaginibus ejus distraxerant, ut alias ponerent. SPARTIANUS in *vita* c. 5. p. m. 226. *seq.* Sub Domitiano mulier interfecta, quod ante statuam Principis exuisset. XIPHILINUS in *Domitiano.* Vid. GOTHOF. *ad d. l. 7. §. ult. ad L. Jul. Majest. lit. b.* CASAUB. *ad Sueton. d. l.* Huc etiam referri poterunt usus coloris in divisia, quem Princeps sibi vindicavit. vid. *supra* §. 65, item usus ceræ rubræ contra prohibitionem Principis. Magn. Dn. STRYK. *de Cera rubra* c. 3. n. 47. *seqq.*

§. 127. In delictis extraordinariis (quæ hic paulo laxius accipio ut & popularia sub se comprehendant, & vitia censura magis quam poena notata) varia occurrunt observanda. Initio enim & in genere huc omnia referri possunt, quæ in capitibus præcedentibus tanquam prohibita circa colorem notavimus. Vere enim Apostolus: Peccatum est quicquid est contra legem. In specie vero huc refero (1.) Abrasionem & aperturam ceræ rubræ in edictis Principum aut magistratuum, de cujus poena vid. Magn. Dn. STRYK *d. l. c. 4. n. 40. seqq.* (2.) delictum albi

corru-

corrupti *t. t. ff. de albo corrupto*. Cui analogum est maculatio citationum publicarum, item actorum. Ita enim rescripserunt Domini Scabini Lipsienses anno 1551. Nachdem Ihr uns berichtet, wie daß J. L. zu G. die dritte Citation mit Dinte maculiret und verunreiniget haben sollte, und Euch dem Richter wieder zugeschickt 2c. S. W. Were die Citation - - - dermassen euch = = = verunreiniget ohne Entschuldigung solcher Verunreinigung wiederum zu Händen geschickt, so were J. L. von wegen solcher schmäligen Verächtlichkeit und Leichtfertigkeit, Hochgedachten Churfürsten zu Sachsen in Straff und verordnete Sächsische Fürsten-Busse (*vid. COLER. decis. 161. 35 GRYPH. de Weichbild. c. 28. 22.*) gefallen und euch den Richter vor euer Person mit 30. Schillingpfennigen abzutragen schuldig. Er erhielt dann 2c. Similiter rescripsit Sereniss. Sax. Elector 1666. P. P. deinem Gerichts Actuario aber, daß er sich nach Ausweisung der beygefügtten Acten unterstanden, auf unsern befehllichen registraturen zumachen, einen Verweiß geben und ihn dergleichen sich hinführo zu enthalten, ernstlich untersagen *vid. Dn. SCHILTER. Exerc. 6. ad Pand. lib. 25. (3.)* Pictores qui cum adulterinis coloribus pingunt, tenentur Domino ad interesse. *arg. l. 2. §. ibi BART. C. de murileg. lib. XI.* Item tenentur crimine stellionatus *l. 3. §. 1. de crim. stellion.* Et notat BARTOLUS *ad d. l. 3. idem in tinctoribus pannorum obtinere. COEPOLLA d. S. U. P. c. 71. n. 13. p. m. 211. ZAHN. de mendac. lib. 2. c. 97. n. ult. p. m. 342.* Huc refer si quis v. g. equum colore aliquo, qui pretium ejus auget, pingeret, & ita venderet. *arg. d. l. 3. §. 1. stellion. (4.)* Sequitur pictura rerum lascivarum. Quemadmodum enim picturarum piarum ingens est efficacia in homines, *vid. exempla apud Rupertum in Val. Max. l. 7. c. 10. p. m. 501. seq.* & quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa etiam ignorantes vident, quid sequi debeant, unde & præcipue gentibus pro lectione pictura est. *can. perlatum 27. de consecr. dist. 3.* ita picturæ veneræ irritamenta malorum sunt & hami juventutis. KLOCK. *de ærario l. 2. c. 96. n. 10. seqq.* Cubicula plurifariam disposita tabellis lascivissimarum picturarum & figurarum adornavit Tiberius, ne cui in opera edenda impurata scena exempla deessent. SÆTTON. *in Tiberio c. 43.* Quapropter graviter monuit Aristoteles VII. Pol. c. 17. ad officium Magistratum pertinere, curare, ne quid pingeretur, quod actiones fœdas repræsentet. Thebis quoque lege publica prohibitum fuisse,

nequid obscœni pingeretur, tradit Vossius (*vide tamen* SCHEFFER. *de art. ping.* §. 9. p. 40.) Pie etiam & sapienter concilii in Trullo Patres vetuerunt tabulas pingi lascivas & τῆς ὀρασιν κατὰ γούτερος ut scribitur *can.* 100. CASAUB. *ad Sveton. Tiber. d. l.* (5.) Porro uti non dubito adversus eum, qui virgini picturas lascivas ostenderit, actionem utilem de servo corrupto locum habere *arg. l. 14. §. 1. l. 2. ff. de servo corrupto*, ita si quis picturas ostenderet uxori alienæ tanquam sollicitatorem alienarum nuptiarum puniri posse arbitror *l. 1. pr. de extraord. crimin.* Verissime PROPERTIUS.

Quæ manus obscenas depinxit prima tabellas

Et posuit casta turpia visa Domo

Illæ puellarum ingenues corrumpit ocellos

Nequitieque suæ noluit esse rudes.

CASAUB. *d. l.* (6) Imperatores Theodosius & Valentinianus sub gravissima pœna vetarunt, ne signum venerabilis crucis Christi ab aliquo vel in solo vel filice vel in marmoribus humi positum insculpatur aut pingatur. *l. un. C. nem. licere sign. Salvatoris &c.* Sed hæc lex unica hodie non observatur. Videmus enim multa monumenta humi posita & imagine crucis vel crucifixi Salvatoris insignita. *Dn. STRUV. Jur. Sacr. Justin. ad d. l. un. p. 86.* (7) Denique si magistratus colore abjecto in vestimentis utatur, puto multam pecuniariam dictari posse. Ita populus Romanus infensus fuit Catoni, quod Prætor renunciatus Jus diceret indutus abjectis & laceris vestibus, quasi ille quotidiano & nimis obsoleto, cultu Præturam deprimeret. PEREZ. *ad Cod. de Vest. Holober. M.* Livius ex consulatu populi iudicio damnatus erat. Hanc ignominiam adeo ægre ferebat, ut & rus migraret, & per multos annos urbe tum cœtu hominum abstineret. Octavo ferme post damnationem anno M. Claudius Marcellus & M. Valer. Levin. Consules reduxerant in urbem. Sed erat veste obsoleta capilloque & barba promissa præ se ferens in vultu habituque insignem memoriam ignominie acceptæ. L. Veturius & P. Licinius Censores eum tondere & squalorem deponere, & in senatum venire, fungique aliis publicis muneribus coegerunt. *P. ÆROD. rer. jud. l. 2. t. 16. c. 24 fol. m. 144.*

§. 126. Delictis debentur pœnæ. Et color sæpius pœnæ loco fuit adhibitus. Ita (i.) civitatibus nonnullis in pœnam perfidie suæ injunctum legimus ut ab usu rubræ ceræ abstineant, & flava in posterum sua instrumenta.

strumenta consignent. BORNIT. *lib. 1. de instrument. c. 20. p. 87.* DIETHERR. *Besold. contin. voce Wachs f. 626.* HÖPPING. *de jur. sigill. l. c. 3. §. 4. n. 26.* Et si verum est, quod idem Dietherr. *ad Besold. Thes. voce Wachs f. 984.* addidit, nonnullis etiam cera viridis loco pœnæ concessa fuit. (2.) Ex Lovetio recenset LIMN. *Tom. 1. Addit. ad Lib. 4. cap. 8. p. 313.* a Parlamento Parisiensi latam fuisse sententiam ann. 1582. qua condemnati fuerint ii, qui cesserunt bonis, licet sine fraude, ut uterentur pileo viridi, quem ipsis deberent subministrare creditores, ut, si deprehenderetur sine hoc pileo, possint retrahi in carcerem. *Conf. PEREZ. ad Cod. qui bon ced. poss. n. 22.* Alibi portant pileum coloris flavi. LIMN. *d. l. p. 312.* Idem & Jure Saxonico constitutum Erled. 1661. Tit. von Justitiens-Sachen §. 78. Daß die Falliten eine zeitlang nach des Ordinarii Judicis Ermessigung zu Anzeigung ihres in Nachlässigkeit u. Verschwendung geführten bösen Lebens einen gelben Hut zu tragen, und andern ihres gleichen besser als sie hauszuhalten, ein Beispiel damit zu geben, angehalten werden sollen. Similiter JOH. LIGHTFOOT. *Hor. Hebr. cent. chorograph. Matth. præmiss. c. 31. p. m. 74.* ex Joma refert: *In Conclavi Gazith sedit Synedrium Israël & judicavit de sacerdotibus: quicunque labe tactus repertus est, atro vestitus erat & velatus atro, atque abiit: quicunque absque labe, albo vestitus atque velatus in atrium concessit & ministravit fratribus suis.* (3.) Pœnæ etiam loco colores insignium mutati. Also ist von König Albrechten in Oesterreich Reinhard Graven zu Hanau (welcher König Adolphs von Nassau Fendrich, und denselben, als er überwunden, bedient war) das Wapen geändert, der gelbe Löwe in schwarzen Felde Ihme abgestrichet, und an desselben statt roth und gelbe Sparren zu führen, aufgelegt worden, wie auch denen von König- und Ey-Stein. DIETHERR. *ad Besold. voce Wapen fol. 987.* (4.) Spectat huc etiam pœna stigmatum faciei inustorum (per ea quippe mutatur color cutis) quam Juri divino & naturali non repugnare ostendit HÖPPING. *de jur. insign. c. 18. n. 253.* *Conf. DIETH. ad Besold. voce Brandmahl.* Et jure Romano eam receptam fuisse argumento sunt *l. 1. §. fin. ff. de fugitiv. l. 17. §. 1. in fine de usufr. Conf. VALER. MAXIM. l. 6. c. 8.* Quamvis autem Constantinus *l. 7. C. de pœnis* vetuerit, ne stigma faciei pœnæ causa inuratur, ne scilicet illa ad cœlestis pulchritudinis similitudinem condita, damnationis maculetur inscriptione aut cicatricibus deformetur, (infirma ratio,) tamen hodie & mori

moribus Germanorum, Gallorum, Hispanorum & Anglorum ac Saxonum eandem quandoque observari docet HÖPPING. *d. l. n. 258. seqq.*

CAPUT VI.

Usus coloris in Processu.

SUMMARIA.

Connexio §. 127. Usus Coloris in libello §. 128. 129. probationibus §. 130. 131. 132. recognitione §. 133. iudice §. 134. processu criminali §. 135. §. 127.

Restat Processus. Hic est vel Civilis vel Criminalis. In Civili considerandæ tres personæ: Actoris, Rei, Judicis. Officium actoris est inter alia, ut libellum rite forinet, tum ut intentionem suam probet.

§. 128. Libelli forma est vel externa vel interna. Ad externam libelli scripti spectat quod debeat scribi *in charta candida non atra aut bibula aut discoloria aut maculata aut deleta literis nigris, non nigricantibus aut subnigris, multo minus plane pallidis aut alienis coloribus, viridibus aut rubeis; Prout ille novellus Practicus, qui legerat libellum rubricam debere habere, ob id Libelli titulum seu inscriptionem rubeis notaverat literulis, qui explosus cacinnoque exceptus libellum recipere & stylum Saxonicum nigris literulis transferre jussus.* Quir. SCHACHER. in Coll. pract. proleg. p. 2. lit. c. f.

§. 129. Interna forma libellorum radicata est in genio cujusque actionis. *Si vestimenta nostra esse vel dari oportere nobis petamus, utrum numerum eorum dicere debebimus, an & colorem?* PAULUS quærit l. 6. de R. V. Et refondet magis esse ut utrumque. Nam illud esse inhumanum cogi nos dicere trita sint an nova. Similiter ULPIANUS l. 19. §. 4 de furtis in actione furti de veste quærit an color ejus dicendus sit? Et verum est, inquit, colorem ejus dici oportere, ut quemadmodum in vasis dicitur patera aurea, ita & in veste color dicatur. Plane si quis iuret, pro certo se colorem dicere non posse, remitti ei hujus rei necessitas debet. Unde & Doctores hanc limitationem ad rei vindicationem extendunt. Procedere tamen istam remissionem ob juramentum saltem in receptione libelli notat GLOSSA ad d. l. 1. §. 40. lit. b. non quoad sententiam pro eo dandam nisi postea color probatus fuerit. Si enim incerta est petitio, non po-

test esse certa sententia. Alium casum proponit Hippol. BONACOSSA qu. 4. de equo ap. SPEIDEL. in speculo voce Pferd fol. 984. Petebat actor equum totum brunum, reus autem libellum non procedere contendebat, quia multi reperiuntur equi toti bruni. Respondit Albericus in contingentia facti ita determinatum fuisse, quod equus actori exhiberetur, qui declarare deberet, an idem esset petitus equus.

§. 130. Probatio fit per argumenta vel artificialia vel inartificialia. STRAUCH. diff. 25. tb. 12. Illis opus est quam maxime in probatione filiationis, scilicet respectu patris. vide MENOCH. Arb. Jud. quest. 62. cent. 1. casu 89. ZACH. Qu. Medico Legal. l. 1. t. 5. qu. 4. GROT. de J. B. & P. l. 2. c. 7. §. 8. unde quaeritur: an etiam probatio desumi possit a similitudine v. g. quod filius sit ejusdem coloris cum patre, aut habeat notas gentilitias easdem cum patre? ZACHIAS d. l. n. 18. statuit solum colorem quidem non facere praesumptionem, sed tamen eum cum praesumptionibus etiam levioribus junctum evidentissimam facere praesumptionem filiationis. Nos vero, contrarium verius esse opinamur per ea, quae late HÖPPING. de Jur. Insign. c. 18. n. 32. seqq. item n. 204. seqq. atque adeo similitudinem ejusmodi, si aliae circumstantiae adsint, v. g. si constet, virum mulierem illam deperisse, saltem qualem qualem facere suspicionem, MENOCH. d. l. n. 102. Refert singularem casum MORNAC. in obs. ad si aliter 3. C. minor se major. dix. Quidam nomine Matrius cum esset viduus, tresque haberet liberos ex defuncta conjuge, de virginavit puellam - - - filiumque ex ea suscepit, quod tamen negavit postea. Puella igitur movit litem de agnoscendo partu - - - aitque infantuli sui coxae innatam eam ipsam notulam, quam Matrius ac singuli ipsius ex priore matrimonio liberi in inferiore obscenaque illa parte contegerent. Postulat proinde apud Judicem, nudari intima Matris, natorumque ipsius, femora, ut ex nota semper simili - - - liqueat, verissimum esse quod asserit. Hoc statuit male Consultus Juridicus, Appellat Matrius Senatum. Patroni hinc inde rationes - - - committunt: - - - demum Senatus - - - petitionem inspectionis pudenda ut alienam turpem atque infamem repulit anno 1608. die 9. Febr. Vere ut alienam. Si enim pertinens fuisset, inspectio ista ut turpis jure improbari non debuisset. HÖPPING. d. l. n. 215. Ast hodie videtur probatio a similitudine desumpta in Gallia locum habere. Ita enim Novellae hujus anni de dato Paris d. 10. Febr. Const ist zwischen ihrer zweyen ein harter Proceß über eine
II
Frauens

Frauens-Person entstanden, welche ein ieder unter ihnen geschwängert zu haben vorgegeben, und Dannenhero ehlichen will, nachdem auch sie selbst den rechten Vater von beyden nicht zu unterscheiden weiß, dürfte die der Schluß ihre Niederkunft zu erwarten, alsdenn aber aus der Aehnlichkeit des Kindes zu urtheilen, fällen. Dicerem raram esse litem de conjugio meretricis, nisi similem casum retulissent eadem Novellæ ex Angliâ de dato Londini d. 16. Martii hujus anni. Madame Heyde mit cher Mons. Emmerton verheyraethet zu seyn vorgiebt, ist diese Tag welches jungen Sohnes genesen, welchen der Lord Humbley vor sein Kind, und gedachte Dame vor seine Frau erkennet, wird sich demnach nun weisen müssen, welcher von Ihnen beyden vor den rechten Vater erkläret werden möchte. Cæterum quod relationem Parisiensem concernit, videtur in ea quæstio Domitiana contineri, non tam quod filiatio ex similitudine infantis definiri queat (posset enim pro ista afferri iterum ZACHIAS d. l. quæst. 5. n. 15. f. 111. a quo tamen per modo dicta dissentimus) quam quod nuptiarum decisio inde dependere debeat. An enim in Gallia cogetur fœmina invita eum ducere, quia eam stupravit? An stuprum erit modus probandi conjugium? Et annon ipsa antequam parturiedat, poterit electione sua libera maritum sibi constituere & ita litem dirimere.

§. 131. Argumenta inartificialia desumuntur a testibus & instrumentis. Cæcus in probando colore testis esse non poterit *arg. can. Testes* 15. c. 3 qu. 9. cap. cum causam 37. X. de Testib. vid. Magn. Dn. STRYCK. de jur. Sens. disp. 2. cap. 4. §. 22. seqq. p. 150. seq. etiam si tactu colores discernere noverit, vide supra §. 11. quia hæc discretio sæpe fallax est. Ita de suo Vermaafen refert BOYLE in Exper. de color. p. 53. eum bis errasse, appellasse sc. album nigrum, & rubrum cœruleum.

§. 132. Quod instrumenta attinet, ad ea non incommode referri poterunt picturæ publicæ, utpote quæ maximam probandi vim habent. vid. LIMN: J. P. l. 2. c. 4 n. 92. Conf. SCHEFF. de art. ping. §. 5. p. 19. 20. Cavere autem debet actor, ut non producat instrumentum, in quo diversitas atramenti deprehenditur. Quamvis enim verius sit, eam solam nequaquam augere Scripturæ falsitatem, nisi concurrat etiam diversitas manus. MENOCH. de præsumpt. l. 5. præf. 20. n. 9. facile tamen fieri poterit, ut per eandem inducatur suspicio judici (præsertim si fit in substantiali-

stantialibus instrumenti) in cujus arbitrio adeo sita erit determinatio reliquarum circumstantiarum, an ex suspicionem augeant an minuant. FARINAC. *qu. crimin.* 153. *part.* 1. n. 15. *seq.* & *part.* 9. n. 155. *Conf.* DD. a DIETH. *ad Besold. voc.* Dinten f. 200. & *in Bes.* cont. f. 163. citatos & FINCKELTHUS. *in append. obs.* 15. Deniquequamvis Cambium varia habeat privilegia, nec in hoc tamen ex sola atramenti diversitate falsitas præsumenda erit. *vid.* SPRENGER. *in der Wechsel Practic.* p. 46. *seqq.* De color cerarum in probationibus attendenda *vid.* Magnif. D. STRYK. *de cerarubra c.* 4. §. 2. 3.

§. 133. Ex his quæ de Actore dicta sunt, reus perspicere poterit an recte adversus libellum actoris aut ejus probationem aliquid ratione coloris excipere possit. Præterea cum ad reum regulariter spectet recognitio, hoc obiter notemus, & stigmata servis vel animalibus iniusta recognitioni subiacere. Quomodo vero illa facienda sit, tradunt ANT. CORSET. *in sing. verb. Testis.* HOEPPING. *de J. Inf. c.* 18. n. 242. f. 217.

§. 134. Exclusimus supra cœcum de testimonio super coloribus. An etiam excludemus ab officio Judicis? Minime. Etsi enim album & nigrum discernere nequeat, mente tamen dijudicare potest, quid justum sit, quidve injustum. Et poterit Judex ea quæ oculis expedienda sunt per assessores vel delegatos expedire. Quamvis id hodie vix procedet, quoniam Judicis officium plerumque cum dignitate magistratus est conjunctum. *Vide* Dn. PRÆSID. *ad Strauch. diss.* 21. *tb.* 4. p. 281. Est vero Judicis, ut sententia litem partium dirimat, in quarum publicatione Judex secundum quorundam locorum consuetudinem solet baculum album manibus tenere. *conf.* *supra* §. 46.

§. 135. In Processu Criminali varia etiam se offerunt, qua ex antiquitate & historia desumta, qua ad praxin respicientia. Ad illa pertinent (1) Vestis atrareorum. *vide* DEMPSTER. *ad Rosin. antiqu. lib.* 4. c. 9. p. m. 280. a. *in fin.* & b. *in med. conf.* *supra* §. 126. (2.) Usus calculi albi & nigri in sententia capitali ferenda. *vid.* DEMSTER. *d. p.* 280. a & nota est fabula Æschili & Euripidis de calculo Minervæ, de qua *vid.* DISSERT. BOECL. *cui tit. Calculus Minervæ.* (3) De executione in effigie de qua *vide disp. Jenæ sub Domino STRUVIO habitam.* Ad hæc spectant quæstiones. (1) An liceat pictura commissi sceleris præoccupare judicis animum? *Conf.* SCHEFFER. *de art. ping.* §. 5. p. 26. (2.) An venia criminis vel

vel pœnæ mitigatio concedenda pictori ob artis excellentiam : (3.) An indicium adulterii sit si imago uxoris alienæ, apud masculum deprehendatur & vice versa? *Exemplum de Johan. Burgundi uxore vide ap. DIETH. ad Besold. voc. Mahler f. 661.* (4.) An color pallidus faciei sit indicium adulterii & scortationis? *Conf. KORN. de Jure Virg. c. 82.* (5) An color infantis conveniens cum adultero, sit indicium adulterii. *Conf. §. 130.* (6.) An color rufus crinium augeat indicia delictorum? *Conf. RUPERTUM ad Salust. p. 549.* (7.) An mutatio coloris in responsione inquisiti sit sufficiens indicium ad torturam? *Conf. Dn. BRUNNEM. proc. inquis. cap. 8. n. 87.* (8.) An stigmata præbeant indicium veneficii? *Conf. HÖPPING. de Jur. Insign. c. 18. n. 280. seq. f. 922. SPEIDEL. in Speculo voce Hexen f. m. 598.* Sed harum decisionem a me ne expectes Benevole Lector, cum jam citra propositum in immensum nimis excreverit discursus meus. Relinquo easdem ingenio tuo, speroque veniam si non omnia attuli, si non recte controversias definivi. Colore nullo utar in excusationem meam. Homo sum ego, tute ipse homo es, errare humanum est.

S. D. G.

COROLLARIA.

I. Jus concedendi usum ceræ rubræ putamus ad reservata Imperatoris spectare. Hec tamen non obstante Electores Imperii eundem usum subditis suis juste concedent. II. Locus religiosus seu sepulchrum potest præscribi qua Justiniano, qua Saxonico Jure III. Valet pactum, quo promitto alteri aliquid sub conditione: si lusero. *ved. PHILIPPI. lib. 3. Ecl. 89.* sed an etiam subsistet pactum, quo promitto alteri aliquid: ne ludat? Videtur obstare l. 7. §. 3. *de pact.* Putamus tamen valere.

F I N I S.

Thomasius, Christian,

De iure circa colores, Von Farben-Recht

Lipsia [ca. 1690]

4 Diss. 265#Beibd.14

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10646386-7